

**Çameli
Sempozyumu
Bildiriler Kitabı**

ISBN: 978-605-2055-81-6
Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları
Yayın No: 208

İmtiyaz Sahibi
*Denizli Büyükşehir Belediyesi
Adına Büyükşehir Belediye Başkanı
Osman Zolan*

Genel Koordinatörler
*Serhat Akbulut
Hüdaverdi Otaklı*

Baskı ve cilt
*KD Karton Dijital Matbaacılık
Kazım Karabekir Cd. Koyunlu Han Nu: 95/36 Ankara
Tel: 0 (312) 341 52 39
Sertifika Nu: 44423*

Birinci Baskı
Haziran 2023

Denizli ©

I. ÇAMELİ SEMPOZYUMU

Danışma Kurulu

Denizli Valisi Ali Fuat Atik
Denizli Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Zolan
Pamukkale Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet Kutluhan
Çameli Kaymakamı Kübra Eroğlu
Çameli Belediye Başkanı Cengiz Arslan

Düzenleme Kurulu

Cengiz Arslan – Çameli Belediye Başkanı
Prof. Dr. Celal Şimşek – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Gamze Gököz Doğu – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Halim Ceylan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Muzaffer Adak – Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. Özgü Hafızoğlu – Pamukkale Üniversitesi
Öğr. Gör. Recep Çakır – Pamukkale Üniversitesi

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Aydın Yapar – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Bahadır Duman – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Celal Şimşek – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Çiğdem Sabbağ – Adıyaman Üniversitesi
Prof. Dr. Ercan Haytoğlu – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ertan Özen – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Eyüp Başkale – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Gamze Gököz Doğu – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Gürkan Semiz – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hacer Simay Karaalp Orhan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Halil Kumsar – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Halim Ceylan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Kara – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Ceylan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Türkçüer – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Kadir Özkaya – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Koray Özcan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Çiçek – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Meder – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Özkul – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Metin Ak – Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Murat Özban – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Beyazıt – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Duran – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Muzaffer Adak – Pamukkale
Üniversitesi Prof. Dr. Oğuz Karadeniz – Pamukkale
Üniversitesi Prof. Dr. Oğuz Özbek – Pamukkale
Üniversitesi
Prof. Dr. Osman Nuri Ağdağ – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Özgür Başkan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem Sertkaya Doğan – İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan Gökçe – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Raşit Urhan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Sebahattin Nas – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Serdar Gökhan Şenol – Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Türkan Erdoğan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Velittin Kalınkara – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Yahya Tülek – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Zafer Durdu – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Gökğöz – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Barış Semiz – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Engin Demiray – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Fatma Işık – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Gizem Karakan Günaydın – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Gül Aktaş – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Habibe Kahvecioğlu Sarı – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Metin Armağan – Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Oğuzhan Uzun – Çankırı Karatekin Üniversitesi
Doç. Dr. Onur Ülker – Eskişehir Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan Donat – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Sibel Çukurluoğlu – Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. Aykut Önder Sarıçiftçi – Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. Levent Taş – Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. Özgü Hafızoğlu – Pamukkale Üniversitesi
Öğr. Gör. Recep Çakır – Pamukkale Üniversitesi
Öğr. Gör. Senem Tüfekçi – Pamukkale Üniversitesi

Sekretarya

Öğr. Gör. Recep Çakır – Pamukkale Üniversitesi
Ahmet Sadıç – Çameli Belediyesi
Serpil Uğur – Çameli Belediyesi

İçindekiler

ÇAMELİ'YE DEĞER KATANLAR	1
<i>Cengiz Arslan</i>	
ARKEOLOJİK YÖNDEN ÇAMELİ COĞRAFYASI	4
<i>Celal Şimşek</i>	
RESMİ KAYITLARA GÖRE ÇAMELİ YÖRESİ TARİHİ	8
<i>Şevket Can</i>	
XV. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE KARAMAN/ÇAMELİ İLE ÇEVRESİNİN SİYASİ, İDARİ VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU	10
<i>Behset Karaca</i>	
ÇAMELİ: TARİHİ, SOSYO-EKONOMİSİ VE AİLE YAPISI	12
<i>Neşide Yıldırım</i>	
TEKE YÖRESİ, YÖRÜK/TÜRKMEN MÜZİĞİ VE ÇAMELİ YÖRESİNE AİT MASIT KIRIĞI İLE İLGİLİ BİR ALAN ÇALIŞMASI	14
<i>Sabri Kuşkonmaz</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ MEZAR TAŞLARI HAKKINDA ÖN DEĞERLENDİRME	15
<i>Mustafa Beyazıt, Meryem Canseven</i>	
GELENEKSEL TÜRK MİMARİSİNİN ÖRNEKLERİ: ÇAMELİ EVLERİ	18
<i>Kadir Özkaya, Taner Dizel</i>	
DENİZLİ ÇAMELİ YÖRESİNDE BULUNAN TARİHİ CAMİLER VE SÜSLEMELERİ	20
<i>Taner Dizel, Kadir Özkaya</i>	
ÇAMELİ YÖRESİ SU DEĞİRMENLERİ	21
<i>Şaban Kök</i>	
KÜLTÜREL KALINTILAR	23
<i>Özcan Özçelik</i>	
HAYRİ DEV	26
<i>Özcan Özçelik</i>	
HAYATİ İNANÇ	28
<i>Emrah Şimşek</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ ESKİ MEZARLIKLARI VE TAŞLARI	28
<i>Zeki Akakça</i>	
ÇAMELİ YEMEK KÜLTÜRÜ	29
<i>Nurten Çekal, Esradeniz Doğan, Nusret Ercan Şenlikçi</i>	
ÇAMELİ'NİN COĞRAFİ İŞARETE ADAY GASTRONOMİK ÜRÜNLERİ	30
<i>Nurten Çekal, Esradeniz Doğan, Hatice Aktürk</i>	
KOOPERATİFLERİN KAYNAK BULMA SORUNU VE BİR ÇÖZÜM ÖNERİSİ	31
<i>Mehmet Varol, M. Ensar Yeşilyurt</i>	

KÖYE DÖNÜŞ VE ORGANİK TARIM	322
<i>Mehmet Can</i>	
ÇAMELİ FASULYESİ	329
<i>Evren Atmaca, Ramazan Akan</i>	
ÇAMELİ'DE CEVİZCİLİK.....	335
<i>Ayşe Gün</i>	
DENİZLİ İLİ ÇAMELİ İLÇESİNDE SERACILIK	342
<i>Güler Çimen, Şakir Çınar, Saffet Üge, Ali Yılmaz</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ SÜT SEKTÖRÜ	349
<i>Hakan Bolat</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ TURİZM POTANSİYELİ.....	355
<i>Serkan Bertan</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNDE TURİZM.....	361
<i>Ahmet Sağdıç</i>	
DENİZLİ - ÇAMELİ YÖRESİ AĞIZ ÖZELLİKLERİ.....	373
<i>Hacer Kuru</i>	
ÇAMELİ'DE YÜKSEK ÖĞRETİM: İLK YILLAR	392
<i>Muzaffer Adak</i>	
KIRSAL ALANDA KADIN SORUNLARI: DENİZLİ-ÇAMELİ İLÇESİ ÖRNEĞİ.....	403
<i>Gül Aktaş, Eylül Sebzeci</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNDE NÜFUSUN GELİŞİMİ VE DAĞILIMI.....	417
<i>İbrahim Gökburun</i>	
ÇAMELİ KİLİM DOKUMACILIĞININ KÜLTÜREL PERSPEKTİFİ	442
<i>Serkan Güzel, Burçin Karabolat, Gökçe Pınar Şenbakar, Gülce Ekin Köse, Meltem Salacak, Koray Ertuğ, Özhan Turan, Seher Özkaya, Pamukkale Üniversitesi, Çameli Belediyesi, Çameli Meslek Yüksekokulu, Çameli Halk Eğitim Merkezi</i>	
ÇAMELİ GELENEKSEL GİYİM KÜLTÜRÜ	457
<i>Nesrin Kacar</i>	
DENİZLİ ÇAMELİ HALI KİLİM DOKUMACILIĞI VE KÖK BOYACILIK	473
<i>Yurduşen Bacaksız</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNE KAYITLI 2018-2021 TARİHLERİNDE TANI ALMIŞ KANSER HASTALARININ SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: KESİTSEL RETROSPEKTİF BİR KOHORT ANALİZİ	481
<i>Gamze Gököz Doğu, Canan Karan</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNDE SÜRDÜRÜLEN KANSER TARAMA PROGRAMLARI.....	488
<i>Nurhan Meydan Acımuş, Erkan Barış</i>	
ULAŞTIRMA SİSTEMLERİNİN EKONOMİK KALKINMAYA ETKİLERİ: ÇAMELİ ÖRNEĞİ.....	491
<i>Halim Ceylan</i>	

ÇAMELİ İLÇESİ KOLAK KÖYÜ KUSURU GÖLÜ'NÜN OLUŞUM MEKANİZMASININ

MÜHENDİSLİK JEOLJİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	503
<i>Halil Kumsar</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ'NİN JEOLJİK DEĞERLERİ VE JEOTURİZM POTANSİYELİ	511
<i>Arzu Gül, Mehmet Özkul</i>	
ÇAMELİ YÖRESİNİN DEPREMSELLİĞİ.....	527
<i>Fatma Figen Altınoğlu , Gülten Polat</i>	
KİBYRATİS BÖLGESİ (KABALİS BÖLGESİ) ARAŞTIRMALARINA YENİ KATKILAR: ÇAMELİ YENİMAR MAHALLESİ KURTARMA KAZISI.....	537
<i>Şeniz Yener, Dilek Bor, Şaban Kök</i>	
BATI TOROSLARDA ENDEMİK VE NADİR BİTKİLER AÇISINDAN ÖNEMLİ BİR ALAN: KARGIN YAYLASI (ÇAMELİ-DENİZLİ).....	561
<i>Gürkan Semiz, Batıkan Günal, Rasim Çetiner</i>	
ÇAMELİ (DENİZLİ) VE ÇEVRESİNİN FLORASINA GENEL BİR BAKIŞ.....	569
<i>Hasan Yıldırım, Tuğkan Özdöl</i>	
ÇAM REÇİNELERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE DOSTU TEKNOLOJİK UYGULAMALARI.....	581
<i>Metin Ak</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNİN ORNİTOFAUNASI (KUŞ ÇEŞİTLİLİĞİ).....	589
<i>Raşit Urhan, Esat Kızılyaka, Mehmet Karaca</i>	
KANLIÇAY DERESİ (ÇAMELİ, DENİZLİ) ALABALIK ÇİFTLİKLERİ İÇİN ÖNEMLİ BİR BESİN KAYNAĞI: GAMMARUS SPP. (GAMMARİDAE LEACH, 1814)	597
<i>Gürçay Kıvanç Akyıldız, Esin Özdemir</i>	
DENİZLİ İLİ ÇAMELİ İLÇESİNDEKİ GÖKKUŞAĞI ALABALIĞI ÜRETİMİ YAPILAN İŞLETMELERDE KULLANILAN AKARSU KAYNAKLARININ BAZI FİZİKSEL VE KİMYASAL KALİTE ÖZELİKLERİNİN BELİRLENMESİ.....	603
<i>Cafer Bulut, Abidin Fidan, Mustafa Ergün, Mehmet Pazar, Nurhayat Dalkıran</i>	
HAVA KALİTESİ AÇISINDAN DENİZLİ'NİN KAZ DAĞLARI: ÇAMELİ	611
<i>Cansu Duman, Selahattin Akşit</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNDE YAPILAN KADASTRO ÇALIŞMALARI VE İLÇEYE ETKİLERİ	627
<i>Ramazan Yoldaş Satılmış</i>	
ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI ÇAMELİ ÖRNEĞİ	633
<i>Erkan Şenyiğit</i>	
ÇAMELİ ORMAN İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ TANITIM, FAALİYETLER ve HİZMETLERİ	641
<i>Erol Güner</i>	
ÇAMELİ 'DE GÜREŞ VE ÇAMELİ' NİN GÜREŞÇİLERİ	653
<i>Hakan Tekin, Ayhan Ergen</i>	
ÇAMELİ FOTOĞRAF SUNUMU.....	659

XV. Yüzyıldan Günümüze Karaman/Çameli ile Çevresinin Siyasi, İdari ve Sosyo-Ekonomik Durumu

Prof. Dr. Behset Karaca
Süleyman Demirel Üniversitesi, Tarih Bölümü, Isparta
(0532) 6707551
behsetkaraca@sdu.edu.tr

Öz

Günümüzde Denizli iline bağlı olan Çameli ilçesinin tarihi geçmişi hakkında bilgi vermeye çalışacağız. Buranın tarihini XV. yüzyıldan son zamanlara kadar getirmeye gayret ettik. Özellikle XV. ve XVI. asırdaki durumunu arşiv belgelerine dayanarak ortaya koymaya çalıştık. Bu doğrultuda tapu tahrir, yaya ve müselleme, vakıf defterleri gibi defterlere baktık. Günümüz Çameli sınırları XV. ve XVI. yüzyılda Menteşe Sancağı içerisinde kalmaktadır. Daha önce de Menteşe Beyliği bölgeye hâkim olmuştur. Denizli iline bağlanması 1931 yılında gerçekleşmiştir. Bunun için ilçenin tarihi Beylikler döneminde Menteşe Oğulları ve Osmanlı zamanında Menteşe Sancağı idari yapılanması ve tarihi içerisinde ele alınmalıdır. Yine bu bölgeye giren köylerin bir kısmı Meğri, Pınaz ve Köyceğiz kazaları veya nahiyeleri içerisinde kalmaktadır. Özellikle çoğu Köyceğiz sınırları dâhilindedir. Bundan dolayı tarihini, idari yapısını ve sosyo-ekonomik durumunu ortaya çıkarmak zor olmuştur. Arşiv belgelerini değerlendirirken bu nahiyeye veya kazalara tek tek bakılmak zorunda kalınmıştır. Bundan dolayı gözümüzden kaçan hususlar da olmuş olabilir. Ayrıca günümüzdeki birçok köy XV. ve XVI. yüzyıllarda bulunmamaktadır. Bazı köyler isim değiştirmişler veya aynı isme sahip köyler yakın nahiyelerde bulunmaktadır. Bunun için çalışma esnasında zorluklarla karşılaşmıştır. Ancak bu problemleri asgariye indirmeye gayret ettik. XV. ve XVI. yüzyıllarda olan köylerde tarım ve hayvancılığın yoğun olduğu görülmüştür. Özellikle bazı köylerde değirmen bulunmaktadır. Hortma, Değne-Deyne, Sarukavak, Mergir nam-ı diğer Akpınar ve Kızılyaka köylerinde çok sayıda değirmen vardır. Yine Hortma köyü merkezinde pazar yeri olup bundan vergi alınmaktadır. Köylerin çoğunda arıcılık yapılmaktadır. Bazı köylerde pamuk, keten, çeltik, susam gibi sanayi ürünlerinin yetiştirilmesi önemlidir. Fakat esas geçim kaynağı günümüzde de olduğu gibi tarım ve hayvancılıktır. Özellikle buğday ve arpa ekimi önemlidir. Köylerin çoğu küçük yerleşimlerdir. Değne ve Hortma köyleri ise büyük nüfusa sahip olan yerlerdir. Günümüzdeki bazı köylerin oluşmasında bazı Yörük gruplarının yerleşmesinin önemli olduğunu düşünmekteyiz. Taşçı, Sofular, Emecik, Kolak gibi köyler ve diğer bazı yerleşimlerde Yörüklerin mühim bir yeri vardır. Özellikle Kayı boyunun bu bölgede etkili olduğunu görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Karaman, Çameli, Tahrir, Menteşe Sancağı, Köyceğiz.

Giriş

Günümüzdeki Çameli bölgesindeki bazı köyler Osmanlı'nın belirli bir döneminde Meğri, Pınaz ve Köyceğiz kazası veya nahiyesinin içerisinde kalmakta ve Menteşe Sancağı sınırları dâhilinde yer almaktadır. Bundan dolayı da buranın tarihini Menteşe bölgesinin tarihi geçmişi çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. Menteşe bölgesine Türklerin ilk geliş tarihi ise 1071 Malazgirt zaferine kadar indirilebilir. İki yüzyıl kadar Türk-Bizans mücadelesine sahne olan bölgede bu süre zarfında Türklerin daimi bir iskânı mümkün

olmamıştır. Selçuklular tarafından Bizans sınırına yerleştirilen Türk kabilelerinin bölgeyi kesin fetih hareketlerine girişmesi Selçuklu Devleti'nin Moğollara 1243'te yenilmesinin ardından başlamış ve bölgenin tamamı 1261 yılından itibaren Türklerin eline geçmiştir (Mete, 2004a, 151).

Daha sonraki zamanlarda Moğolların tazyikinden, özellikle onların vergi ağırlığından kurtulmak isteyen bütün topluluklar hudutlara gelmiş ve sığınmıştır. Bunların arasında Selçuklu hükümetinin siyasi sebeplerden dolayı kendilerini Moğollara karşı emniyete almak arzusunda olan idareci zümre de bulunmaktadır. Bu suretle hudutlar artık idareye ehliyetli ve bu sahada yetişmiş, siyasi önemi olan unsurlara da malik olmakta, Bizans müdafaa hattı üzerindeki tazyiki arttırmaktadır (Witteck, 1986, 15-17). Bu tazyik ve baskı sonucunda beylikler kurulmuştur. Menteşe Beyliğini kuran Türkmenler de bu doğrultuda XIII. asrın ikinci yarısında Karya bölgesinde İznik İmparatorluğu zamanında Meğri tarafından içeri doğru sahil ile Denizli dağları arasında yerleşerek beyliği kurmuşlardır. Türkmenler, Selçukluların ellerinde bulunan Pamfilya gibi Likya kıyılarından deniz yoluyla bu çevreye gelmişlerdir. Nitekim beyliğe adı verilmiş olan Menteşe Beyin sahil beyi Menteşe diye zikredilmesi bunu kuvvetlendirmektedir. Karya bölgesi özellikle 1261'den itibaren Türklerin akınına uğramıştır. Menteşe Bey 1282'den sonra vefat ederek Meğri'ye defnedilmiştir. Menteşe Beyliği Karya'nın tamamı ile Likya'nın bir kısmını yani bugünkü Finike taraflarını Hamid oğullarına geçinceye kadar idarelerinde tutmuştur. Menteşe oğulları ve bu bölgedeki Türkler mükemmel donanmaları sayesinde etrafa akınlar yapmışlar ve bir ara Rodos adasının önemli bir kısmını bile ellerine geçirmişlerdir. 1300'lerde Girit ile Menteşe Beyliği arasında ticari ilişkiler olmuştur. Bu başarılarla Menteşe Beyden sonra tahta geçen Mesud Bey etkili olmuştur. Mesud Beyin ölümünden sonra (ölümü 1319 yıllarından öncedir) Orhan Bey başa geçmiştir (1344'den önce öldüğü düşünülmektedir). Ondan sonra beyliğin başına İbrahim Bey geçecektir. İbrahim Bey 1355-1360 yılları civarında vefat etmiştir. Bunun ölümünü müteakip Musa, Mehmed ve Ahmed Gazi adlarındaki üç oğlundan her biri bir tarafta hükümdarlığa kalkmış ve beyliğin bütünlüğü böylece kaybolmuştur. Musa Bey Balat ve Milas taraflarında, Mehmed Bey Muğla, Çine havalisinde, Ahmed Bey güneyde Meğri, Köyceğiz ve Marmaris dolaylarında bulunmuştur. Bunlardan özellikle Ahmed Gazi başarılı bir yönetim göstermiştir. O, Rodos şövalyeleri ve Kıbrıs kralı ile muharebe etmiştir. Venediklilerin araya girmesiyle 1365'de bunlarla barış yapılmıştır. Ahmed Gazi'nin bu tarihlerde Fethiye'de olduğu anlaşılmaktadır. Fethiye, Köyceğiz ile bu bölge tarihi ve kültürü üzerinde en fazla etkisi görülen Ahmed Gazi'dir (Uzunçarşılı, 1984, 70-82; Wittek, 1986, 27-29, 51-52, 74-75; Uykucu, 1983, 56-63; Merçil, 2004, 152-153; Karakaya, 2004, 153-156). Çameli ve çevresi bu ismi almadan önce Köyceğiz'e bağlı Karaman adında bir nahiye durumundadır. Ancak günümüzdeki Çameli'nin tamamını içermemektedir. Nahiye olması da muhtemelen XX. asrın başlarında olmuştur. Birinci Dünya savaşı öncesi nahiye olarak görülmektedir. Karaman XV. ve XVI. yüzyılda ise Meğri'ye bağlı olup "*Karye-i Çiftlik-i Karaman*" şeklinde tahrirlerde yazılmıştır. Ancak Çameli'nin günümüzde mevcut olan birçok köyü Köyceğiz kazası içerisinde. Pınaz kazası veya nahiyesi içerisinde olan yerleşmeler de bulunmaktadır. Çameli ve çevresi biraz daha iç kesimde kaldığı için yerleşme çok yaygın değildir. Daha ziyade Yörüklerle yaşam alanı sunmaktadır.

İlk Osmanlı fethi ise kesin olarak bu bölgede açık olmamasına rağmen Balat'ın 1389-1390 kışında zapt edilmesiyle başlamış, fakat beyliğin geri kalan yerlerini Ahmed Gazi 1391'den ölümüne kadar idareye devam etmiştir. Böylece bu bölgenin tamamının 1391'lerde fethedildiğini söyleyebiliriz (Witteck, 1986, 82-86). 1402'deki Ankara

muharebesinden sonra Menteşe Beyliği Mehmed Bey ile oğlu İlyas Beye verilmiş ve tekrar kurulmuştur. Daha sonra II. Murad burayı 1424'de Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisine katmıştır (Uzunçarşılı, 1984, 77, 81). Menteşe Beyliği ailesi ve ileri gelenleri ile diğer beyliklerin beyleri ve ileri gelenlerinin çoğu Osmanlı sistemine alınmıştır. Osmanlı idari yapılanmasında tımar sisteminde bunların kullanıldığını hatta bazısının daha sonraki devirlerde bir Osmanlı sancakbeyi olarak istihdam edildikleri görülmektedir (Emecen, 2005, 55-63). Bunun sebebi hanedan ile eski beyliklerin halkını yakınlaştırmak ve tepkileri dengelemektir. Beyliklerin adlarının değiştirilmeden Batı Anadolu'daki sancaklara verilmesinde de bu düşünülmüştür (Emecen, 2005, 99). Menteşe Beyliği toprakları Osmanlılar zamanında sancak olarak idare edilmiş ve Anadolu Beylerbeyliğine bağlanmıştır (Witteck, 1986, 111). Bu Osmanlı sancağı, beyliğe nazaran arazi bakımından bazı toprak kayıpları ile biraz değişiklik göstermesine rağmen bu çok büyük bir farklılık değildir (Witteck, 1986, 105). Fatih zamanında Venediklilerle girilen uzun savaş döneminde bir Venedik filosunun 1473'de Meğri'yi bombardımana tutarak tahrip etmesi dışında bu bölge çok önemli bir olaya sahne olmamıştır. Bu vakıa sonucunda Seki kasabasının kurulduğu, şehirdeki halkın bir kısmının Amas (Üzümlü)'a gittikleri görülmektedir. Tabi ki günümüzdeki Çameli ilçesinin içeride olması bu tür baskı ve tehlikelerden biraz daha uzak kalmasında etkili olmuştur. Ancak yine de Rodos alınana kadar bölgede huzur ve istikrarın tam sağlandığını söylemek mümkün değildir (Mete, 2004a, 151). Rodos'un alınmasıyla Rodos ile bu bölge arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler artacaktır.

Bazı korsan saldırıları haricinde diğer birçok sancak ve kazada olduğu gibi XVI. asrın ikinci yarısında Suhte ayaklanmalarını (medrese öğrencilerinin ayaklanmaları) Menteşe bölgesinde görmek mümkündür. Ancak vakıf defterlerinin incelenmesiyle çalıştığımız alanda bu dönemde vakıf görülmemekte ve medrese de yer almamaktadır. Dolayısıyla bu ayaklanmayı çıkaracak zümreler incelediğimiz alanda pek yoktur. Fakat bölge sığınma amaçlı kullanılmış olabilir (Karaca, 2013, 18-19). XVII. yüzyılda Evliya Çelebi'nin ifadesine göre Seki ve çevresinde Topaçoğlu eşkıyasının faaliyetleri vardır (Evliya Çelebi, 2011, 138). Yine XVIII. asırda bu tür sosyal hareketlere rastlanmakta olup (Yiğit ve Karayumak, 2012, 57) hemen hemen bütün Menteşe bölgesinde ayanlar hâkim olmuş ve bu durum asrın sonlarına kadar sürmüştür (Kütükoğlu, 2010, 12; Mete, 2004a, 25). Aynı durumun Çameli ve çevresinde de etkili olduğunu düşünmek gerekmektedir.

Meğri ve Köyceğiz gibi kazalar Osmanlı döneminde çok faal bir rol oynamamıştır. Önemi Rodos ve adalarla olan bağlantılarıyla sınırlı kalmıştır. İşlek bir yol üzerinde yer almamaları, coğrafi konumları ve topografyaları sebebiyle siyasi, ekonomik ve demografik açıdan çok fazla gelişme gösterememişlerdir. Menteşe sahillerinde küçük büyük birçok koy ve körfez olmasına rağmen kıyılarda iskân pek fazla gerçekleşmemiş ve önemli limanlar oluşmamıştır. Bu özelliği ile bu sancakta büyük vakıf eserler ve gelişmiş bir ticari faaliyet çok olmamıştır. Vakıflar mahalli eşraf tarafından yapılırken, ticaret de yine kırsal alanlara münhasır kalmıştır (Kütükoğlu, 2010, 12; Mete, 2004a, 151).

Biz burada Karaman ve çevresinin XV. ve XVI. asırdaki idari, siyasi, sosyal ve ekonomik durumunu tahrir, vakıf ve yaya ile müselleme defterlerinden istifade etmek suretiyle ortaya koymaya çalışacağız. Bu konuda 1485 (Mete, 2004b, 2)¹, 1500-1501 (Mete, 2004b, 2)²,

¹ BOA, TT 39 numaralı defter muhtemelen 1485 tarihlidir.

² BOA, TT 47 numaralı mufassal defter XVI. yüzyılın ilk yıllarına aittir. Muhtemelen bu defter 1500-1501 tarihlidir. Defterde Muğla, Peçin ve Milas kısmı tamdır. Diğer yerlerde eksiklikler vardır.

1517 (BOA, TT 61, 1; Kütükoğlu, 2002, XXVII), 1530³, 1563 (Kütükoğlu, 2002, XXVII-XXVIII)⁴ ve 1583 tarihli (TKGMA, TT 110, 132-b/159-b, 247-a/254-a) tapu tahrir defterleri ile 1530, 1562 (BOA, TT 338, 123–142) ve 1583 (TKGMA, TT 569, 82-103) tarihli vakıf defterleri bize önemli bilgiler vermiştir. Ayrıca BOA, TT 360 numaralı Yaya ve Müsellem defteri (973/1565-66 tarihli) vardır. Bu defterde yaya çiftliklerinin bulunduğu nahiyeler sıralanmıştır (BOA, TT 360, 3). BOA, TT 573 numaralı Yaya ve Müsellem defteri de bulunmaktadır (986/1578 tarihli). Burada da nahiyelerde bulunan çiftlikler belirtilmiştir (BOA, TT 573, 213). Bu defterler de kontrol edilmiş ve konumuzla ilgili kullanılmıştır. Çameli ve çevresine tekabül eden alanın XVI. asırdan sonraki durumu ise tetkik eserlerden istifadeyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Karaman, Çameli İsmi ve Buranın İdari Yapısı

Günümüzdeki Denizli torakları Osmanlıların eline geçtikten sonra Anadolu Eyaletinin Kütahya Paşa Sancağı, Hamid Sancağı ve Menteşe Sancağı sınırlarında kalmıştır (Baykara, 1969, 52). Diğer bir deyişle konumuz olan Çameli ve çevresi biraz önce bahsettiğimiz üzere Menteşe Sancağı sınırları dâhilindedir. Tuncer Baykara, Karamanoğulları tarihçisi Şikariye dayandırarak Karaman yani Çameli yöresindeki bir olaydan bahsetmektedir. “Karaman ve müttelikleri Hamid, Devletşah, Babuk, Aydın, Kaya, Melikarlan, Bayburd, İmadüddin, Menteşe, Mirza Kasım ve Ertena Beylerin Manavgat üzerinden Gölhisar'a geldiklerini, bu olayın XIII. yüzyıl sonlarında cereyan ettiğini, bu kuvvetlerin Gölhisar'ı üst edindiklerini Antalya'daki kâfirlerle cenk ettiklerini ve fethettikleri bu yöreyi Teke Paşa'ya verdiklerini belirtmektedir. Fakat Karaman'ın, burada Gölhisar dizdari tarafından zehirlenerek öldürüldüğünü ve işte bu bölgedeki Karaman ve Karamanlı ifadelerinin bu isme izafeten verilmiş olabileceğini yazmaktadır” (Baykara, 1969, 37-38). Karaman ismi bu olay ve kişi ile ilgili olabileceği gibi Karamanoğulları ve Karaman bölgesinden gelenlere izafeten verilmiş de olabilir. Bu daha kuvvetli bir ihtimaldir. Çünkü Menteşe Sancağının birçok yerinde Yörük yerleşmesi ve nüfusu etkilidir (Karaca, 2008, 403-440; Kütükoğlu, 2010). Dolayısıyla çalıştığımız alanda da bunu görmek mümkündür. Belgelerde Karaman'dan bahsederken “Karye-i Çiftlik-i Karaman der nezd-i Taşkayı (Dışkayı)” denilmektedir (Karaca, 2013, 27, 29). Kayı ve Taşkayı (Dışkayı) bölgede önemli yerlerden ve Yörük gruplarından. Bu cemaate Meğri, Köyceğiz ve başka kazalarda rastlanmaktadır. Yine 1583 tarihli tahrirde Meğri kazasının Gerişburnu köyündeki Karakeçilü cemaatinin Karaman'dan gelmiş olduğu ve buraya gelmesinin de 50 yılı geçtiği belirtilmektedir (Karaca, 2008, 403-440; Karaca, 2013, 43-44). Yani Kayılar bu bölgenin iskânı ve imarında önemli boylardan olmuşlardır. Yine “Kınık, Kınıklı, Kınıkçeri” gibi bazı yerleşim yerlerinin olması Kınık boyunun da burada etkisini göstermektedir (Yıldırım, 2007, 171). Ayrıca bölgede Avşar boyunun da etkisi vardır (Yıldırım, 2006, 320). Kısaca Çameli ve çevresindeki yerleşmede Kayı ve Kınık boyları ile Karaman'dan gelen cemaatlerin etkili olabileceğini ve isminin de buradan gelebileceğini düşünmekteyiz. 1953 yılındaki idari düzenlemeler sırasında Karaman ilçe merkezi olmuş, adı çevredeki çam ormanlarından dolayı Çameli olarak değiştirilmiştir (Yıldırım, 2007, 172). Serdal Soyluer tarafından “Meykir Cümleyeri Karyesi Karaman Nahiyesi'nin merkezidir” denilmektedir (Soyluer, 2006, 121). Yani Mergir köyü Karaman nahiyesinin merkezi durumunda olmalıdır.

³ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri: 937/1530, Ankara, 1995, s.564-574.

⁴ BOA, TT 337 numaralı mufassal defter Evâsıt-ı Zilkade 970 (1-10 Temmuz 1563)'de tanzim edilmiştir.

Osmanlı taşra teşkilatının temel idarî birimini teşkil eden sancaklar, bir veya bir kaç kazaya ayrılmışlardır. Kazalar ise bir alt birim olarak nahiyelerden meydana gelmektedir (Gökbilgin, 1997, 37-39; Göyünç, 1991, 38). Kaza, ticari, ekonomik, sosyal ve kültürel üstünlüğü ile çevrenin merkezi olmuş bir kasaba veya şehir ile böyle bir topluluk merkezini çevrelemiş köylerin teşkil ettiği idari bir birliktir. Bundan dolayı, kazanın doğuşu, iktisadi, içtimai, coğrafi ve kültürel şartların belirlediği tarihi bir seyir içerisinde vuku bulmuştur (Akdağ, 1995, 59-60).

1393 senesinde kurulan Anadolu Vilayeti, 1530'da 17 sancaktan ibarettir (Sakin, 2006, 27-30). Bunlar içerisinde önemli olanlardan birisi de Menteşe Sancağıdır. Menteşe (Mete, 2004a, 150-152) veya Menteşe Sancağı Anadolu yarımadasının güney-batı ucunda yer almaktadır. Menteşe livasında, BOA, TT 39'a göre 1485 yılında Pırnaz ve Meğri nahiyeleri vardır. Ayrıca bu sancağa bağlı muaf zümreler yer almaktadır. Burada Söbüce, Dübran, Balat, Peçin, Tavas, Köyceğiz, Pırnaz, Bozüyük, Meğri, Muğla, Balat ve Çine nahiyelerine ait muaf zümreler bulunmaktadır (BOA, TT 39, 1-95.). 1530'da Peçin, Çine, Balat, Milas, Bozüyük, Muğla, Mazun, Tavas, Köyceğiz, Pırnaz (Pırnaz), İsravalos ve Meğri kazalarından meydana gelmektedir (Uykucu, 1983; Wittek, 1986; 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri: 937/1530, 1995, 564-574). 1562 tarihli evkaf defterinde Menteşe Sancağı, Balat kazası, Mazun kazası, Peçin kazası, Bozüyük nahiyesi, Çine kazası, Çine'ye bağlı Dalama nahiyesi, Muğla nahiyesi, Tavas nahiyesi, Köyceğiz nahiyesi, Pırnaz nahiyesi, Meğri nahiyesinden oluşmaktadır. Deftere göre 4 kaza ve 7 nahiyedir. Defterde Çameli köylerine ait vakıflara rastlanmamıştır (BOA, TT 338, 1-142). 1583'de de pek fazla bir değişiklik olmamıştır. Menteşe Sancağının merkezi bugünkü Muğla şehri olmakla birlikte sancağın sınırları bugünkü Muğla vilayeti sınırlarından farklıdır. Bugünkü Çameli ilçe merkezi ve köyleri biraz önce belirttiğimiz üzere Menteşe Sancağı içerisinde yer almaktadır. Çameli veya Karaman XV. ve XVI. asırda hem karye hem de çiftlik olarak geçmekte olup (Karye-i Çiftlik-i Karaman) Meğri kazasına bağlıdır. Ancak günümüzdeki Çameli ilçesinin köylerinin çoğunluğunun Köyceğiz kazası veya nahiyesine tabi olduğunu, bir kısmının da Pırnaz kazası veya nahiyesine bağlı bulunduğunu görmekteyiz. Bundan dolayı buranın tarihini ve idari yapısını bu bağlamda düşünmek gerekmektedir (Bkz. Tablo 1-4).

1830 yılı Menteşe idari taksimatına baktığımızda 26 kaza yer almaktadır. Bunlar; Muğla, Tavas, Kirkez, Üzümlü, Ağirdos, Döğler, Eşen, Meğri, Dadya, Tarahya, Urla, Dalaman, Germe, Köyceğiz, Gökabad, Mandalyat, Karaova, Bodrum, Sırluz, Eskihisar, Söbüce, Mazun, Mesevli, Bozüyük, Yerkesiği ve Milas kazalarıdır. Bugün Çameli ilçesinin sınırları içerisinde olan Karaman, Kabaklı (Kabaklar), Sofular, Kolak, Kalınkoz, Tahtacı, Belevi, Deyne köyleri Köyceğiz kazasıdır (Kütükoğlu, 2010, 28, 241-254; Tablo 3).

Aydın Vilayet-i Salnamesine göre H.1308/M.1891'de Menteşe Sancağı, Muğla kazası, Ula nahiyesi, Bozüyük nahiyesi, Milas kazası, Mendelyat nahiyesi, Germe nahiyesi, Bodrum kazası, Sırrulvahi nahiyesi, Karaabad nahiyesi, Marmaris kazası, Dadya nahiyesi, Köyceğiz kazası, Dalaman nahiyesi ve Meğri kazasından meydana gelmektedir. Günümüzde Çameli ilçesinde olan köylerin çoğu Köyceğiz kazası ve onun nahiyesi olan Dalaman'da yer almaktadır (Cavid, 2010, 461-467; Tablo 3).

Birinci Dünya Savaşı öncesi Köyceğiz kazasının Dalaman ve Karaman isimli iki nahiyesi vardır. Günümüzdeki köylerin büyük çoğunluğu da bu nahiyelerdedir (Soyluer, 2006, 132). 1928 yılında da Karaman, Köyceğiz kazasına bağlı nahiyeler olarak görülmektedir. Bu nahiyeye de Belevi, Deyne, Kabaklı (Kabaklar), Kalınkoz, Kolak, Sofular köyleri

tabidir (Kütükoğlu, 2010, 32; Tablo 4). 22 Aralık 1931 tarihli Başbakanlık kararnamesi ile Köyceğiz kazasına bağlı Karaman nahiyesinin 16 köyü ile birlikte Köyceğiz kazasından ayrılarak Denizli vilayeti Acıpayam kazasına ilhakı kararı alındığı görülmektedir. Karaman nahiyesine bağlı olan bu köyler ise şöyledir: Cumayanı (Nahiye Merkezi), Belevi, İmamlar, Cumaalanı, Kızılyaka, Yakubiye, Arı Mezrası, Masıt, Kalınkoz, Kolak, Değne, Yusufiye, Hüsnüye, Kabaklar, Emecik, Sofular (Özata, 2004, 24). Köyceğiz'den bu köylerin ayrılması ayrıca bazı köylerin Muğla'ya bağlanması ve Dalaman'ın 1983'de, Ortaca'nın da 1987 yılında Köyceğiz ile bağının kesilmesi buranın hinterlandının daralmasına ve sosyo-ekonomik yapısına olumsuz etki yapmıştır (Keskin ve Bozyer, 2021, 175-201). 1953 yılında Çameli (Karaman) ilçe yapılmıştır (Uysal, 1999, 237-238). 1970 yılı verilerine göre Çameli ilçesinin Akpınar (Kabaklar), Arıkaya (Arımezrası), Ayvacık, Belevi, Bıçakçı, Cevizli (Yakubiye), Cumaalanı, Çamlıbel, Elmalı (Yusufiye), Emecik, Gökçeyaka (Masıt), Gürsu, İmamlar, Kalaklar, Kalınkoz, Karabayır, Kınıkyeri, Kızılyaka, Kirazlıyayla (Deyne), Kocaova, Kolak, Sarıkavak, Sofular, Tahtalı, (Girenistahtalı) ve Yaylapınar (Hortma) köyleri vardır (*Türkiye Mülki İdare Bölümleri ve Bunlara Bağlı Köyler Belediyeler*, 1971, 276; Tablo 4).

Günümüzde Denizli büyükşehir olduğu için Çameli'nin köyleri mahalle olarak görülmektedir. Çameli toplam nüfusu 2021 yılı verilerine göre 17.749'dur. Mahalleleri nüfus yoğunluğuna göre sırayla Yeni, Kalınkoz, Elmalı, Kirazlıyayla, Kolak, Güzelyurt, Gökçeyaka, Yunuspinarı, Cevizli, Karabayır, Yaylapınar, Cumaalanı, Arıkaya, Belevi, İmamlar, Taşçılar, Akpınar, Kızılyaka, Gürsu, Emecik, Çiğdemli, Yeşilyayla, Bıçakçı, Sarıkavak, Sofular, Çamlıbel, Yumrutaş, Kınıkyeri, Kocaova, Ericcek ve Ayvacık'tır (Tablo 4)⁵. XV. yüzyıldan günümüze genel hatlarıyla köylerin isimlendirilmesinde bölgenin fiziki, kültürel, sosyal ve ekonomik şartlarının etkili olduğunu görmekteyiz. Özellikle bazı Yörük ve cemaat grupları, Oğuz boyları bunda mühim rol oynamışlardır.

Karaman/Çameli ve Çevresinin Sosyo-Ekonomik Durumu

Günümüzde yer alan köylerin çoğu XV. ve XVI. yüzyılda bulunmamaktadır. Karaman, Meğri kazasında yer almaktadır. Ancak nüfus yazılmamıştır. Muhtemelen bu yerleşim yeri ilk zamanlar köy iken her hangi bir sebepten ahali dağılmış ve bundan sonra hem köy hem de çiftlik olarak kayıtlarda yer almıştır. Nüfus olmamasına rağmen burada tarımsal faaliyetlerin yapıldığını görmekteyiz. Bölgedeki birçok köydeki çiftlik ya dışardan ekilmekte veya nüfusu yoğun olan bazı köyler dışardan çiftlik ekmektedirler. 1485 yılında Karaman'ın vergi hâsılı 1840 akçedir. Bu hâsıl hinta (buğday), şair (arpa), dıhn (darı-mısır), bağ, penbe ve kuru resminden oluşmaktadır. Burada penbe yani pamuğun yetiştirilmesi ve ondan vergi alınması önemlidir (BOA, TT 39, 45; Ekler Tablo 1). Yine mezkûr tarihte Pınaz'a bağlı Sarukavak köyü geçmektedir. Bu köyde 2 hane ve 2 nim çift⁶ kaydedilmiştir. Yani köy nüfusu çok düşüktür (Hane x 5 + mücerred formülüne

⁵ Köylerin nüfusu ve dağılımı ile ilgili bkz. <https://www.nufusune.com/cameli-ilce-nufusu-denizli>.

⁶ Osmanlı İmparatorluğu'nda miri arazi sisteminin tabik edildiği bölgelerde, çift tabir edilen, muayyen büyüklükteki araziye tasarruf eden ra'ıyyetin ödediği resme *çift resmi* denilmektedir. Osmanlı yönetimi arazinin verim durumuna göre tespit edilen ve miktarı 60 ila 150 dönüm arasında değişen ziraat arazisini bir *çiftlik* (=çift) kabul etmektedir. Çiftliği tasarruf eden köylüler *resm-i çift* denilen bir resim ödemektedirler. *Çift resmi* yahut *kulluk akçesi* veya *ra'ıyyet resmi*, köylü ile eski senyörler arasındaki bazı feodal hizmetlerin Osmanlı devrinde paraya çevrilmiş karşılıklarının toplamından ibarettir. Osmanlı çift resmi, bir taraftan toprağa bağlı bir vergi, diğer taraftan şahsi bir vergi veya bir hane vergisi olarak görülmektedir. Çift veya çiftlü, bir çiftlik genişlikte, *nim çift* ise onun yarısı kadar bir arazi parçasını tapu ile tasarruf eden köylüdür. Nim çift'ten az toprak tasarruf eden re'âyâ ise 2 dönüme 1 akçe olmak üzere

göre 10 kişi civarındadır). Bundan dolayı da tahrir defterinde “15 çiftlik yer hariçten ekerler öşür ü saların verirler” denilmektedir⁷. Köy hâsılı 5077 akçe olup hinta, şair, dıh, simsim (susam), penbe, keten, mercimek, bostan, piyaz (soğan), otlak-ı kovan (araların otlatılmasından ve baldan, arıcılıktan alınan vergi), 2 bab (adet) değirmen hâsılı, çeltik (pirinç) hâsılı, tapu-yı zemin⁸ ve hariçten ekilen zemin vergisinden meydana gelmektedir (BOA, TT 39, 2; Tablo 1-2; Ekler Tablo 1). Değne veya Deyne köyü Pırnaz’a bağlı olup bu köye 51 hane kaydedilmiştir. Köyde yaklaşık 255 civarında kişi yaşamaktadır. Köyün hâsılı 5145 akçedir. Hâsılın dökümü verilmemiştir. Bu köy doğancılık⁹ hizmeti edip padişaha doğan göndermektedir. Yani bu hizmete mukabil vergiden muaf durumdadır (BOA, TT 39, 94; Tablo 1; Ekler Tablo 1). Yine bu tarihte Mergir köyü Pırnaz’a kayıtlı olup 11 hane, 1 nim çift, 3 bennak¹⁰ ve 3 kara¹¹ kaydedilmiştir. Bu köy vergiden muaf olup doğancıdır. Nüfusu 55 kişi civarındadır (BOA, TT 39, 73; Tablo 1; Ekler Tablo 1). Yine bu tarihte Köyceğiz’deki Günyaka cemaatine bağlı Tir-i Taşçı cemaati vardır. 24 hane, 1 nim çift, 4 çift, 4 bennak ve 11 kara kaydedilmiştir. Bu verilere göre 120 civarında kişi yaşamaktadır. Ayrıca Muğla’ya bağlı Emecik ve Emirhanlı cemaatleri vardır. Bu cemaatlere de 172 hane, 92 nim çift, 14 çift, 24 bennak ve 35 kara kaydedilmiştir. Bu verilere göre tahminen 860 civarında bu Yörük grubunda insan vardır. Büyük bir cemaattir. Cemaatlerin hâsılı ise 8633 akçedir. Görüldüğü üzere önemli ve büyük bir Yörük grubudur. Taşçılar ve Emecik köyleri bu cemaatlerin yerleşmesiyle meydana gelmiştir. Bunlar da buradaki iskânda cemaatlerin yerini göstermesi açısından önemlidir (BOA, TT 47, 290; Tablo 1; Ekler Tablo 1)¹².

dönüm resmi ödemektedir. Çift resmi gibi dönüm resmi de toprağa bağlı bir ra’iyyet resmidir. İnalçık, “Osmanlılar’da Ra’iyyet Rûsûmu”, *Belleten*, XXIII (1959), s.581, 592.

⁷ Salariyye: Emir, vezir ve sair büyük kişilere ait toprak ürünlerinden öşürle birlikte alınan vergidir. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007, s.916.

⁸ Tapu resmi: Mülkiyeti devlete ait araziden çiftlik tasarruf eden reaya, bir defaya mahsus olmak üzere sipahiye resm-i tapu adı altında bir resim öder. Bkz. Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2011, s.667-668. Bundan sonra bu sözlük “ags” şeklinde belirtilecektir.

⁹ Doğancı: Padişahların şikâr halkı denilen avcılarında bir sınıfın adıdır. M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, MEB, İstanbul, 1983, s.470.

¹⁰ *Bennâk*, çiftliği olmayan, evli ra’iyyete denilmektedir. Fakat bennâklar nim çift’den az yerleri ekip biçebilir, yani evli, nim çiftten az yer tasarruf eden Müslüman ra’iyyete bennâk denilmektedir. Barkan, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Mali Esasları: Kanunlar*, I, İstanbul, 1943, s.47 (1528 Tarihli Bolu Livası Kanunu); Ayrıca bkz. Emecen, “Bennak”, *DİA*, V, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1992, s.458-459.

¹¹ Kara resmi: Osmanlı Devleti vergilerinden birisi olup tekâlif cinsindedir. Ünal, *ags*, s.379.

¹² Tir: Konar-göçer bir grupta cemaatin alt birimini teşkil eden “tir” adı daha çok Anadolu’nun batı bölgesinde Menteşe ve Isparta civarında yaşayan konar-göçerler tarafından kullanılmakta ve bir oba, mahalle veya oymaktan daha fazla nüfusa sahip bulunmaktadır. Esasında Farsça bir kelime olan tir, “ok, fişek, kurşun ve direk” anlamına gelmektedir. Yine bu tabir İran’daki bazı göçebe gruplar arasında sosyal bir kurum olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, Oğuz’un manası Oklar veya Oymaklar demektir. Ok, Oymak manasında Batı Göktürklerinde kullanılmıştır. Batı Göktürk topluluğu on boydan gelmektedir. Kağanlar on boyun boy beylerine birer ok vermişlerdir. Sonraları her ok bu boylardan birini ifade etmiştir. Böylece on boya On Ok denilmiştir. Verilmiş olan oklar onların kağana ve devlete tabi olduklarını ve onun idaresinde bulunan kimseleri temsil eden sembol olarak kullanılmıştır. Yani ok tabiliği, bağımlılığı ifade etmekte, yay hâkimlik, metbuluk manasına gelmektedir. İşte bu bölgedeki Yörükler arasında ok kelimesi anlamında kullanılan tir devletin bunlara hâkim olduğunu ve bunların da tabiliğini ifade etmiş olmalıdır. Erdal Aksoy, *Yörük ve Türkmenlerin Sosyo-Kültürel Yapısı (Kırıkkale Karakeçili Aşireti Örneği)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi S.B.E., Ankara 2001, s.139; İbrahim Olgun-Cemşit Draşan, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005, s.100. Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boyteşkilatı-Destanları*, İstanbul 1992, s.14, 20; Karaca, “1522–1532 Tarihlerinde Menteşe Bölgesi Yörükleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 18, Sayı 2, Temmuz 2008, Elazığ, s.408.

1500-1501 tarihinde Pırnaz'a bağlı Değne köyü görülmektedir. Bu köye 51 hane, 18 nim çift, 7 çift, 12 bennak, 7 kara kaydedilmiştir. Tahminen köy nüfusu 255 kişi civarındadır. Köy hâsılı 5145 akçe olup hinta, şair, dıhn, bostan ve piyaz, resm-i ağnam¹³, resm-i tapu-yı zemin, resm-i otlak, resm-i çayır, cürm ü cinayet ve arus¹⁴, resm-i nim, çift, bennak ve kara ile değirmen hâsılından meydana gelmektedir. Burada 7 adet değirmen olup ikisi battaldır (harap). Bu köy, 12 çiftlik yeri dışardan ekerler ve öşr ü salariyyeyi verirler (BOA, TT 47, 27; Tablo 1-2; Ekler Tablo 2). 1500-1501 tarihinde Köyceğiz kazasına bağlı Değne köyü de görülmektedir. Pırnaz'daki köyle aynı köy müdür? Bilemiyoruz. Ancak bu köyün durumundan da bahsetmek gerekmektedir. Bu köye 269 hane, 159 nim çift, 75 çift, 13 bennak, 58 kara kaydedilmiştir. Bu verilere göre köyde 1345 civarında kişi yaşamaktadır. Köy hâsılı 13192 akçe olup hinta, şair, dıhn, penbe, bakla, ceviz, bağ, kovan, meyve, ganem (küçükbaş hayvanlardan alınan vergi), resm-i tapu-yı zemin, cürm ü cinayet ve arus, asiyab¹⁵, resm-i nim, çift, bennak ve kara, resm-i zemin-i hariçten meydana gelmektedir. 9 adet de değirmen vardır. 5 çiftlik yer dışardan ekilmektedir (BOA, TT 47, 267-270; Tablo 1-2; Ekler Tablo 2). Bu tarihte Köyceğiz nahiyesine kayıtlı Hortma köyü vardır. Bu köye 14 nim çift, 20 çift, 4 bennak ve 25 kara kayıtlıdır. Köy nüfusu (nefer x 3 formülüne göre) 189 civarındadır. Köy hâsılı 11711 akçedir. Bu hâsil hinta, şair, dıhn, ganem, kovan, koru, harac-ı kürüm¹⁶, cürm ü cinayet, abd-ı abık ve yuva, resm-i çift, nim çift ve bennak ve kara, çeltik, zemin, değirmen resminden meydana gelmektedir. 16 adet değirmen vardır. Bu değirmenlerden birisi haraptır. Ayrıca "*hâsil an bazar-ı merkez*" diye vergi vardır. Yani köyün merkezinde bir pazar kurulduğu ve 750 akçe vergi alındığı görülmektedir. 5 çiftlik yer hariçten ekerler öşr ü salarini verirler. Çeltik argınının da Dalaman'da olduğu ve 8 müd tohum ekildiği görülmektedir. Yani bu köy nüfusu ve ekonomik faaliyetleriyle önemli bir yerleşim yeridir (BOA, TT 47, 283, 310-311; Tablo 1-2; Ekler Tablo 2). Bu tarihte Meğri kazası defter eksik olduğu için yoktur. Muğla'ya bağlı olarak Emecik ve Emirhanlu cemaatleri görülmektedir. Bu cemaatlere 172 hane, 92 nim çift, 14 çift, 24 bennak, 35 kara kaydedilmiştir. Cemaatlerin nüfusu 860 civarındadır. Hâsil 8633 akçe olup öşr-i kovan, bac-ı ganem, cürm ü cinayet ve abd-ı abık, resm-i nim, çift, bennak ve kara resimlerinden oluşmaktadır (BOA, TT 47, 178-179; Tablo 1; Ekler Tablo 2). Günümüzdeki Emecik köyü bu cemaatin yerleşmesiyle oluşmuş olmalıdır. Yine mezkûr tarihte Günyaka cemaatinin alt kolu olan "*Tir-i Taşçı*" vardır. Bu cemaat Köyceğiz'de olup 24 hane, 1 nim, 4 çift, 4 bennak, 11 kara kaydedilmiştir. Nüfusu ise tahminen 120 kişi civarındadır. Günümüzdeki Taşçılar köyü de bu Yörük grubunun yerleşmesiyle meydana gelmiş olmalıdır (BOA, TT 47, 59; Tablo 1; Ekler Tablo 2). Çünkü Yörükler konar-göçer oldukları için belirli bir yerde bulunmamaktadırlar.

1517 tarihli defterde bölgeyle ilgili olarak Değne, Hortma, Sarukavak, Karaman, Kayı ve Taşkayı köylerine ve Emecik, Emirhanlu cemaatlerine ve Tir-i Taşkayı'ya rastlanmıştır. Daha önce var olan köy ve cemaatler yine görülmektedir. Değne köyü hem Köyceğiz'de

¹³ Ağnam Resmi: Koyun ve keçilerden alınan vergiye denilmektedir. Ünal, *ags*, s.19.

¹⁴ Bad-ı heva, grubu vergilerdendir. Bu vergi sadece bad-ı heva olarak değil, çok defa resm-i arus, cürm ü cinayet, niyabet, resm-i tapu, resm-i zemin, yave, abd-ı abık, kenizek, tütün resmi, adet-i deştbanı vs. adlar altında da zikredilmektedir. Bugün kullandığımız bedeva kelimesi nereden geldiği belli olmayan anlamındaki bad-ı heva'dan gelmektedir. Daha geniş bilgi için bkz. Ünal, *ags*, s.76.

¹⁵ Su veya yel ile dönen un değirmenlerinden alınan vergiye *resm-i asiyab* denmektedir. Değirmen resminin miktarı zaman ve mekâna göre farklılık göstermektedir. Bazen değirmenin durumuna göre hububat olarak da resim alındığı olmaktadır. Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğunda Re'âyadan Alınan Vergi ve Resimler", *DTCFD*, V, sy.5, (1947), s.503.

¹⁶ Kürüm: Üzüm, bağ kütükleri. Üzüm ve bağdan alınan vergiye denilmektedir. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.537.

hem de Pınaz'da kaydedilmiştir. Köyceğiz'deki günümüzde Çameli ilçesi sınırları içerisinde olan köydür. Ancak Pınaz'daki Değne'nin aynı köy olup olmadığını tespit edemedik. Muhtemelen aynı köydür. Ancak biz yine değerlendirirken ayrı ayrı değerlendirmeyi uygun bulduk. Köyceğiz'e kayıtlı Değne köyüne 63 nim çift, 31 çift, 112 bennak ve 92 kara yazılmıştır. Bu verilere göre (nefer x 3) 894 civarında kişi Değne köyünde yaşamaktadır. Köy hâsılı 13327 akçedir. Bu hâsılın önemli bir kısmı hinta, şair, dıhn ve penbenden meydana gelmektedir. Ayrıca bu köyde bağcılık, meyvecilik, arıcılık, bostan ekimi yapılmakta ve vergi alınmaktadır. Yine hayvancılık, resm-i tapu-yı zemin, cürm ü cinayet ve abd-i abıktan¹⁷, resm-i nim, çift, bennak ve kara, deştbanı¹⁸, değirmen hâsılı, zemin vergisi alınmaktadır. Bu köyde 5 adet değirmen olup altı ay çalışmaktadır (BOA, TT 61, 349-351; Tablo 1-2; Ekler Tablo 3). Ayrıca Pınaz'a kayıtlı Değne köyü de bulunmaktadır. Bu köye 8 nim çift, 6 çift, 23 bennak, 16 kara kaydedilmiştir. Buranın nüfusunu da 159 kişi civarında tahmin etmekteyiz. Köy hâsılı 6102 akçe olup vergilerin önemli bir kısmı buğday, arpa ve darıdan alınmaktadır. Bunun yanı sıra resm-i kivare, bostan, resm-i ganem, resm-i tapu-yı zemin, resm-i çayır, resm-i cürm ü cinayet ve abd-i abık, zemin, deştbanı, resm-i nim, çift, bennak ve kara ve asiyaab resminden meydana gelmektedir. Burada 9 adet değirmen vardır. Su ve değirmen konusunda şanslı köylerden birisidir. 12 çiftlik yer hariçten ekilir (BOA, TT 61, 361-362; Tablo 1-2; Ekler Tablo 3). Hortma köyü Köyceğiz nahiyesine bağlı görülmektedir. Bu köye 16 nim çift, 5 çift, 18 bennak, 17 kara kaydedilmiştir. Bu verilere göre bu köyde 168 civarında kişi yaşamaktadır. Köy hâsılı 9886 akçe olup vergilerin önemli kısmı hinta, şair, dıhndan alınmaktadır. Resm-i ganem, kivare, tapu-yı zemin, koru, cürm ü cinayet ve abd-i abık, deştbanı, resm-i zemin, resm-i nim, çift, bennak ve kara vergisi de alınmaktadır. Ayrıca 5 adet değirmen vardır. “*Hâsıl an bazar-ı merkez*” ifadesi geçmekte ve 700 akçe vergi vermektedirler. Bu da pazarının olduğunu ortaya koymaktadır. 5 çiftlik yer hariçten ekilmektedirler. Dalaman'da Özü diye çeltik yeri vardır. Hâsıl kaydedilmemiştir (BOA, TT 61, 342-343; Tablo 1-2; Ekler Tablo 3). Pınaz nahiyesine kayıtlı Sarukavak köyü de vardır. Buraya 2 nim çift ve 4 bennak kaydedilmiştir. Yani köy nüfusu 18 civarındadır. 2109 akçe vergi hâsılı olup hinta, şair, dıhn, mercimek, keten, bağ, kivare, harnup (keçiboynuzu), resm-i tapu-yı zemin, cürm ü cinayet ve abd-i abık, resm-i nim, çift, bennak ve kara, zemin, asiyaab gibi kalemlerden meydana gelmektedir. 15 çiftlik yeri dışardan ekilir. “*Ark-ı çeltik ki defterde 2100 akçe kayd olunmuş haliya na-hâsıl*” denilmektedir. Yani eskiden çeltik ekilirken bu tarihte ekilmediği ve vergi alınmadığı belirtilmiştir. Bundan dolayı da önceki hâsılı 5079 akçe iken bu tarihte 2968 akçe noksan hâsıl olmuştur. Bu da defterde özellikle ifade edilmiştir (BOA, TT 61, 359; Tablo 1-2; Ekler Tablo 3). Karye-i Çiftlik-i Karaman daha önceki tahrirlerde de olduğu gibi Meğri nahiyesine kayıtlıdır. Buraya yine hane kaydedilmemiştir. Hâsılı 1940 akçe olup hinta, şair, dıhn, penbe, bağ, resm-i otlak-ı kivare, resm-i tapu-yı zemin, koru, resm-i zemin-i hariç gibi kalemlerden meydana gelmektedir (BOA, 61, 400; Tablo 1; Ekler Tablo 3). Emecik ve Emirhanlı cemaatleri Muğla'ya bağlı olup 73 nim, 50 bennak, 85 kara kaydedilmiştir. Nüfusları ise tahminen 624 kişi civarındadır. Bu cemaatlerin hâsılı 9032 akçe olup resm-i kivare, resm-i ganem, cürm ü cinayet ve abd-i abık ve resm-i nim, çift, bennak ve karadan meydana gelmektedir. Bu cemaatler 1517 yılında ve öncesinde Muğla'da görülmelerine rağmen muhtemelen daha sonra Çameli ve çevresine yerleşmiş ve Emecik köyünü meydana getirmişlerdir (BOA, TT 61, 255-256; Tablo 1; Ekler Tablo

¹⁷ Abd-i abık: Kaçak köle demektir. Kaçak köleyi yakalayan sahibine haber vermek zorundadır. Bunun karşılığında sahibinden bir miktar para alınmaktadır. Ünal, *ags*, s.3.

¹⁸ Adet-i deştbanı vergisine ceraim-i hayvanat da denilmektedir. Herhangi bir şahsın atı veya sığırı bir başkasının ekinine girip zarar verdiği takdirde hayvan sahibinden alınan vergidir. Daha geniş bilgi için bkz. Ünal, *ags*, s.11.

3). Yine 1517 yılında Karye-i Kayı ve Taşkayı Köyceğiz nahiyesine kayıtlıdır. Bu köye 11 nim çift, 1 çift, 108 bennak ve 34 kara kayıtlıdır. Kayı ve Taşkayı'nın nüfusu ise tahminen bu tarihte 462 kişi civarındadır. Ayrıca Tir-i Taşkayı vardır. Bu cemaat grubuna da 58 nim, 2 çift, 199 bennak, 90 kara kaydedilmiştir. Tir-i Taşkayı'nın nüfusu ise tahminen 1037 kişi civarındadır. Hâsıl da 25649 akçedir. 30 çiftlik yerleri de hariçten ekilmektedir. Bu cemaatler de muhtemelen Taşçılar köyünün kuruluşunda etkili olmuşlardır (BOA, TT 61, 391-394; Tablo 1; Ekler Tablo 3).

1530 yılında günümüzdeki Çameli ilçesine bağlı görülen Karaman, Hortma, Değne, Sarukavak, Kızılyaka, Mergir (Akpınar) ve Taşçılar köyleri ile ilgili bilgi sahibi olabiliyoruz. Bu köyler Meğri, Köyceğiz ve Pınaz kazalarında geçmektedirler. Ayrıca Peçin kazasında 1530 ve 1532 yılında Tir-i Kulaklar veya Kolaklar, Günebarza cemaatine bağlı Tir-i Sofular, Köyceğiz kazasındaki Günyaka köyünde Tir-i Taşçı, yine Köyceğiz'de Tir-i Taşkayı cemaatleri vardır. Bu tir ve cemaatler daha sonraki süreçte yerleşik hayata geçerek Kolaklar, Sofular ve Taşçı köylerinin doğmasına sebep olacaklardır. Tir-i Sofulara 1530 yılında 109 hane, 63 kara, 7 mücerred ve 3 muaf zümre kayıtlıdır. Tir-i Sofular'ın nüfusu (hane x 5 + mücerred formülüne göre) 552 kişi civarındadır. 1532 yılında ise 145 bennak, 28 kara, 14 çift, 2 nim çift ve 6 muaf zümre kaydedilmiştir. Bu verilere göre (nefer x 3 formülüne göre) 585 kişi civarındadır. Tir-i Kolaklar'a 1530'da 19 hane, 6 kara ve 1 mücerred kaydedilmiştir. Bu verilere göre 96 kişi etmektedir. 1532'de ise 27 bennak, 19 kara ve 1 çift yazılmıştır. 1532'de ise 144 kişi civarındadır (Karaca, 2008, 403-440; Tablo 1). 1530 yılında Karaman Meğri kazasında “*Karye-i Çiftlik-i Karaman hâsıl 1940*” diye kaydedilmiştir (BOA, TT 166, 566; Tablo 1). Yine buraya hane yazılmamıştır. Hâsıl da 1517 yılındakiyle aynıdır. Köyceğiz kazasında karye-i Hortma'da hane 42, kara 17, mücerred¹⁹ 2, hâsıl 9886 akçedir (BOA, TT 166, 554; Tablo 1). Hortma'nın nüfusu tahminen (hane x 5 + mücerred formülüne göre) 212 kişi civarındadır. Köyceğiz kazasına bağlı olarak “*Karye-i Değne hane 206, kara 92, hâsıl 13327*” akçedir (BOA, TT 166, 555; Tablo 1). Bu köyün de nüfusu 1030 kişi civarındadır. Pınaz kazasına bağlı Değne köyü de vardır. “*Karye-i Değne hane 37, kara 16, mücerred 1, hâsıl 6102*” akçedir (BOA, TT 166, 559; Tablo 1). Bu köyün ise nüfusu 186 kişi civarında yapmaktadır. Pınaz kazasına bağlı Sarukavak karyesinde 6 hane vardır. Yani 30 civarında kişi yaşamaktadır. Bu köy nüfusunda fazla bir artma ve değişiklik söz konusu değildir. Hâsıl 2109 akçedir (BOA, TT 166, 558; Tablo 1). Kızılyaka köyü İnlüce ile beraber Pınaz kazasında yazılmıştır. Bu iki köyün hâsılı 2326 akçedir (BOA, TT 166, 558; Tablo 1). Pınaz kazasında Mergir (Akpınar) karyesi, hane 21, kara 8, muhassıl 1, hâsıl 6090 akçedir (BOA, TT 166, 558; Tablo 1). Bu verilere göre Mergir köyünde 105 civarında kişi yaşamaktadır. Köyceğiz kazasında Karye-i Günyaka'da Tir-i Taşçı cemaati vardır. Bu cemaate 29 hane, 6 kara, 1 mücerred ve 3 muhassıl kaydedilmiştir (BOA, TT 166, 553; Tablo 1). Yani cemaatin nüfusu 146 kişi civarındadır. Yine bu kazaya Karye-i Kamay (?) ve Taşkayı yazılmıştır. Bu köylere 120 hane, 34 kara, 1 mücerred ve 1 imam kaydedilmiştir. Nüfusları da 601 kişi civarındadır. Tir-i Taşkayı da ise 259 hane, 90 kara, 5 mücerred, 3 imam, olup hâsıl (Kamay ile beraber) 25649 akçedir (BOA, TT 166, 554; Tablo 1). Tir-i Taşkayı ve Kamay köylerinin nüfusu ise 1300 civarındadır. Buradaki Taşçı ve Taşkayı muhtemelen Taşçılar köyünün kuruluşunda etkili olmuş olabilir (Tablo 1).

1563 yılında Karaman, Değne, Mergir nam-ı diğer (n.d.) Akpınar, Sarukavak, Kızılyaka, Hortma, Esken n.d. Kızılyaka, Taşçı ve Sofular gibi köylerle ilgili bilgi sahibi olmaktadır.

¹⁹ Mücerred Resmî: Mücerred bekâr fakat başkasına muhtaç olmadan kendi geçimini temin edebilen Müslüman erkeklere denilmektedir. Ünal, *ags*, s.493.

Bu köylerin çoğu Köyceğiz kazasındadır. Meğri ve Pırnaz'da olanlar da bulunmaktadır. Ayrıca konar-göçer olup Bozüyük kazasında yer alan Sofular cemaati vardır. Bu köylerle ilgi şu değerlendirmeleri yapabiliriz. Karaman hem karye hem de çiftlik olarak kaydedilmiştir. Yine hane bulunmamaktadır. 5006 akçe hâsılı olup hinta, şair, dıhn, penbe, bağ, otlak-ı kivare, resm-i tapu-yı zemin, koru, resm-i zemin-i hariç ve deştbanı kalemlerinden meydana gelmektedir (BOA, TT 337, 153-a; Tablo 1-2; Ekler Tablo 4). Köyceğiz kazasına bağlı olan Hortma'ya 3 nim çift, 1 çift, 53 bennak, 12 kara kaydedilmiştir. Bu verilere göre köyde 207 civarında kişi yaşamaktadır. Hâsıl 23200 akçedir. Önemli miktarda buğday, arpa, darı yetiştirmekte ve bundan vergi alınmaktadır. Bunların haricinde bağcılık vardır. Bakla, bağçe, kivare, bostan, çeltik, meyve, ganem, resm-i tapu-yı zemin, cürm ü cinayet ve abd-ı abık, resm-i nim, çift, bennak ve kara, deştbanı, zemin, hariç reayadan resm-i kışlak, aşıyan-ı şahin ve 13 değirmen olup bunun hâsılından vergi alınmaktadır. 10 çiftlik yer hariçten ekilir. Görüldüğü üzere önemli bir köydür. Ark-ı çeltik (Çeltik arki) vardır. Ancak battaldır. Yine aşıyan-ı şahin yani şahin yuvaları olup Kurudere mevziindedir (BOA, TT 337, 178-b, 185-b; Tablo 1-2; Ekler Tablo 4). Değne köyü hem Köyceğiz'de hem de Pırnaz'da geçmektedir. Köyceğiz köyüne kayıtlı olan Değne'de 57 nim çift, 7 çift, 13 bennak, 163 kara kayıtlıdır. Yani nüfusu 720 kişi civarındadır. Köyün hâsılı 19000 akçedir. Köyde önemli miktarda buğday, arpa, darı ve pamuk yetiştirilmektedir. Ayrıca bağ, kivare, bostan, meyve, resm-i tapu-yı zemin, cürm ü cinayet ve abd-ı abık, asiyab, resm-i nim, çift, bennak ve kara, deştbanı, resm-i zemin-i hariçten vergi alınmaktadır. Mühim miktarda hayvancılık da yapılmakta ve vergi alınmaktadır. 7 adet de değirmen olup altı ay çalışmaktadırlar (BOA, TT 337, 179-b, 180-ab; Tablo 1-2; Ekler Tablo 4). Ayrıca Pırnaz'a kayıtlı Değne köyü vardır. Bu köye 8 nim, 2 çift, 31 bennak, 29 kara kaydedilmiştir. Köyün nüfusu 210 kişi civarındadır. Köyün hâsılı 12000 akçe olup hinta, şair, dıhn, kivare, bostan, ganem, tapu-yı zemin, çayır, cürm ü cinayet ve abd-ı abık ve yuva, asiyab, nim, çift, bennak, kara, deştbanı, zemin gibi kalemlerden oluşmaktadır. 11 adet değirmen vardır. Bunların 5 tanesi cedit yani yenidir. 20 çiftlik yer hariçten ekilmektedir (BOA, TT 337, 163-a; Tablo 1-2; Ekler Tablo 4). Ayrıca yaya ve Müsellem defterlerinde de Değne köyü geçmekte ve buralarda da çiftlikler yer almaktadır. Değne köyünü değerlendirirken bunların da göz önüne alınması gerekmektedir (BOA, TT 360, 247, 249, 251, 254, 258-260). Köyceğiz kazasına bağlı Esken n.d. Kızılyaka köyüne 23 nim çift, 5 çift, 69 bennak, 60 kara kaydedilmiştir. Köyün nüfusu ise 471 kişi civarındadır. Hâsılı 22999 akçe olup en fazla yetiştirdiği ve vergi verdiği ürünler buğday, arpa, darı ve çeltiktir. Ayrıca penbe, burçak, bakla, alaf, mercimek, bağ, ceviz, kivare, bostan, piyaz, ganem, tapu-yı zemin, koru, otlak, cürm ü cinayet ve abd-ı abık, asiyab, nim, çift, bennak ve kara, deştbanı, resm-i zemin gibi kalemlerden vergi vermekte ve üretim yapmaktadır. 3 adet değirmen olup biri köhne (eski), ikisi cediddir. Esken'deki çeltik argı muattaldır. Dalaman'daki Cihad Argına 20 müd çeltik ekilmekte ve 2000 akçe vergi alınmaktadır. Yetiştirdiği ürünler itibariyle önemli bir köydür (BOA, TT 337, 184-ab; Tablo 1-2; Ekler Tablo 4). Ayrıca İnlüce köyü ile beraber yazılan Kızılyaka köyü vardır. Bu köy Pırnaz'a bağlı görülmektedir. Köyceğiz'e yazılarda nısf (yarısı) tabiri geçtiğine göre diğer yarısı da bu olmalıdır. Buna hâsıl yazılmış olmasına rağmen hane kaydedilmemiştir. Bu da aynı köy olduğunu teyit etmektedir. Buradaki hâsıl 7007 akçe olup hinta, şair, dıhn, bakla, keten, otlak-ı kivare, tapu-yı zemin, asiyab, deştbanı, resm-i zeminden meydana gelmektedir. Burada da 5 değirmen kaydedilmiş olup üç adedi haraptır. 15 çiftlik yer hariçten ekilmektedir. Ayrıca burada şu kayıt vardır: “İçinde bir pınar vardır kadimden çeltik ekilir imiş elan na-hâsıl deyu defter-i atikde mukayyed olmağın gerü defter-i cedide dahi kayd olundu” (BOA, TT 337, 167-b; Tablo 1-2; Ekler Tablo 4). 1563 yılında Pırnaz nahiyesine bağlı olarak Mergir nam-ı diğer Akpınar köyü vardır. Bu köye 3 nim çift, 13 bennak ve 4 kara kaydedilmiştir.

Bu verilere göre köy nüfusu 60 kişi civarındadır. Toplam hâsıl 8600 akçe olup hınta, şair ve dıhn en fazla yetiştirilen ve vergi alınan ürünlerdir. Bunların dışında burçak, kivare, bostan, piyaz, resm-i tapu-yı zemin, kuru, cürm ü cinayet ve abd-ı abık, asiyab, resm-i nim, çift, bennak ve kara, deştbanı ve resm-i zeminden vergi alınmaktadır. Bu köyde 5 adet değirmen olup ikisi haraptır. 7 adet çiftlik yeri hariçten ekilir (BOA, TT 337, 164-b; Tablo 1-2; Ekler Tablo 4). Sarukavak köyü de Pınaz'a bağlıdır. Bu köye 1 nim çift ve 3 bennak kaydedilmiştir. Köy nüfusu ise 12 kişi civarındadır. Köy hâsılı 7000 akçe olup buğday, arpa ve darı en fazla yetiştirilen ve vergi alınan ürünlerdir. Bunların yanı sıra mercimek, keten, bağ, harnup, kivare, resm-i tapu-yı zemin, cürm ü cinayet ve abd-ı abık, asiyab, resm-i nim, çift, bennak ve kara, deştbanı, resm-i zemin ve balıktan vergi alınmaktadır. Bu köyde 1 adet değirmen bulunmaktadır. 15 çiftlik hariçten ekilmektedir. Defterde “*ark-ı çeltik defterde 2100 akçe kayd olunmuş haliya na-hâsıl defter-i atikde mukayyed olmağın defter-i cedide dahi kayd olundu*” denilmektedir. Yani daha önce çeltik ekildiği halde tahrir esnasında hâsıl olmamaktadır (BOA, TT 337, 165-b; Tablo 1-2; Ekler Tablo 4). Bu tarihte Bozüyük kazasına kayıtlı Kürebarza Cemaatine bağlı Tir-i Sofular vardır. Bu tir'e 1 nim çift, 5 çift, 111 bennak ve 80 kara kaydedilmiştir. Tir-i Sofular'ın nüfusu tahminen 588 kişi civarındadır. Nüfusu ve sosyo-ekonomik durumuyla önemli bir Yörük grubudur. Bu cemaat muhtemelen daha sonraki süreçte Çameli bölgesine göçerek Sofular köyünü oluşturmuş olmalıdır. Hatta bunlar için göçer tabiri kullanılmıştır (BOA, TT 337, 22-a, 23-a; Tablo 1-2; Ekler Tablo 4). Yine Kayı ve Taşkayı cemaatleri Meğri kazasında görülmektedirler (BOA, TT 337, 142-b, 143-b, 152-ab; Tablo 1; Ekler Tablo 4). Yine bunların dışında Günyaka cemaatinin alt kolu olan Tir-i Taşçı Köyceğiz'de kaydedilmiştir. Bu tir'e 4 nim, 2 çift, 11 bennak, 11 kara yazılmıştır (BOA, TT 337, 171-b; Tablo 1; Ekler Tablo 4). Bu tirin nüfusu ise 84 kişi civarındadır. Buradaki Taşçı cemaati muhtemelen günümüzdeki Taşçılar köyünün oluşmasında etkili olmuş olmalıdır.

1578 tarihli Yaya ve müselleme defterinde Mergir n.d. Akpınar'da piyade çiftlikleri vardır (BOA, TT 573, 133, 134...). Bu köyün nüfusunun bir kısmı piyade çiftliklerine ayrılmıştır. Yine Köyceğiz kazasına kayıtlı Deyne köyünde de yaya ve müselleme çiftlikleri bulunmaktadır. Buradaki bazı köylerde bu askeri teşkilatın etkili olduğu ve hâsıl ve nüfusun bir kısmının buna ayrıldığı görülmektedir (BOA, TT 573, 136, 138-139, 142, 147). 1583 yılındaki tahrir defterinde Karaman hem karye hem de çiftlik olarak Meğri kazasında yazılmıştır. Defterde “*Karye-i Çiftlik-i Karaman der nezd-i Kayı ve Taşkayı*” diye kaydedilmiştir. Hane bulunmamaktadır. Karaman'ın Kayı ve Taşkayı yakınında bir yer olduğu ifade edilmiştir. Köyün hâsılı 3000 akçedir. 242 akçe zemin-i hariçten, 350 akçe (2,5 müd) hıntadan, 360 akçe (4 müd) şairden, 990 akçe (11 müd) dıhndan, 250 akçe penbeden, 188 akçe resm-i tapu-yı zeminden, 145 akçe resm-i deştbaniden, 200 akçe resm-i korudan ve 25 akçe resm-i otlak-ı kivareden vergi alınmaktadır (Karaca, 2013, 29, 41, 51-54; Tablo 1).

Görüldüğü üzere tapu defterlerinde geçen köylerin bazıları oldukça küçük yerleşme birimleridir. Vergi nüfusları kimi zaman birkaç haneyi bile geçmemektedir. Hatta bazıları karye kaydedilmelerine rağmen reayası bulunmamaktadır. Bu örnekler bize bazı yerlerde köy yerleşmesinin henüz yeterince oturmadığını göstermektedir. Yukarıda bahsettiğimiz üzere günümüzdeki birçok köy cemaatlerin ve Yörüklerin iskânıyla oluşmuştur.

Tablo 1: XV. ve XVI. Yüzyılda Günümüzdeki Çameli İlçesine Tekabül Eden Yerde Olduğunu Düşündüğümüz Köyler ile Yörükler ve Bunların Nüfusları.

Köy ve Cemaat İsmi	Nahiyesi	1485'de Nüfus	1500-01'de Nüfus	1517'de Nüfus	1530'da Nüfus	1563'de Nüfus
Karaman	Meğri	*	-	*	*	*
Sarukavak	Pırnaz	10	-	18	30	12
Değne-Deyne	Pırnaz	255	255	159	186	210
Değne-Deyne	Köyceğiz	-	1345	894	1030	720
Mergir nam-ı diğer Akpınar	Pırnaz	55	-	-	105	60
Tir-i Taşçı tabi-i Günyaka	Köyceğiz	120	120	-	146	84
Emecik ve Emirhanlu	Muğla	860	860	624	-	-
Hortma	Köyceğiz	-	189	168	212	207
Kayı ve Taşkayı	Köyceğiz	-	-	462	601	-
Tir-i Taşkayı	Köyceğiz	-	-	1037	1300**	-
Esken n.d. Kızılyaka	Köyceğiz	-	-	-	-	471
Tir-i Sofular t. Kürebarza	Peçin-Bozöyük	-	-	-	552	588
Tir-i Kolaklar	Peçin	-	-	-	96	-

Notlar: *Defterde kaydedilmesine rağmen nüfus yazılmamıştır. Tahrirde “Karye-i Çiftlik-i Karaman” şeklinde geçmektedir.

**Tir-i Taşkayı'nın nüfusu içerisinde Kamay köyünün de nüfusu vardır.

1583 yılında Meğri kazasında Karye-i Çiftlik-i Karaman kaydedilmiştir. Ancak nüfus yazılmamıştır.

Tablo 2: XV. ve XVI. Yüzyıllarda Bazı Köylerdeki Değirmen Adedi, Hâsılı ve Pazar Kurulan Yerler.

Köy ve Cemaat İsmi	Nahiyesi	1485 Asiyab-bab	1485 Asiyab-hâsıl	1500-01 Asiyab-bab	1500-01 Asiyab hâsıl	1517 Asiyab-bab	1517 Asiyab hâsıl	1563 Asiyab bab	1563 Asiyab hâsıl
Sarukavak	Pırnaz	2	75	-	-	-	60	1	60
Değne	Pırnaz	-	-	5	100	9	120	11	195
Değne	Köyceğiz	-	-	9	270	5	160	7	210
Hortma	Köyceğiz	-	-	15	115	5	75	13	385
Mergir n.d. Akpınar	Pırnaz	-	-	-	-	-	-	3	60
İnlüce ve Kızılyaka	Pırnaz	-	-	-	-	-	-	2	60
Esken n.d. Kızılyaka	Köyceğiz	-	-	-	-	-	-	3	180

Notlar: 1501 yılında Pırnaz'daki Değne köyünde 2 adet, Köyceğiz'de Hortma köyünde 1 adet harap değirmen vardır. Ayrıca köyün merkezinde Pazar kurulmakta olup 750 akçe vergi alınmaktadır. 1517 yılında Hortma köyünde merkezde bir pazar olup 700 akçe hâsılı vardır. 1563 yılında Karye-i Mergir n.d. Akpınar'da 2 harap bab asiyab (değirmen) vardır. K. İnlüce ve Kızılyaka'da da 3 bab harap değirmen vardır.

1830 yılında Karaman (nüfus 896), Kabaklı (128), Sofular (94), Kolak (258), Kalınkoz (142), Deyne (298), Gürleyk (58), Belevi (460), Tahtalı (166), Kızılkaya (324) ve Gür (56) köyleri vardır. Bu köyler içerisinde Karaman, Belevi, Kızılkaya, Deyne ve Kolak nüfus yönünden büyük köylerdir (Kütükoğlu, 2010, 263-265; Tablo 3). 1836 yılında Karaman (914), Kabaklı (144), Sofular (66), Kolak (176), Kalınkoz (144), Deyne (280),

Gürleyk (68), Belevi (474) ve Tahtalı (170) köyleri vardır. Bu köylerden yine Karaman, Belevi, Deyne, Kolak en fazla nüfusa sahip olan ve gelişmiş yerleşimlerdir (Tablo 3). 1844-45 tarihinde Köyceğiz kazasında Tahtacı karyesinde 36 hane, 180 toplam nüfus vardır. Belevi karyesinde 46 hane, 230 toplam nüfus, Sofular karyesinde 44 hane, 220 toplam nüfus, Gür karyesinde 34 hane, 170 toplam nüfus yer almaktadır. Bu karyelerin haricindeki diğer köylerle ilgili bilgi bulunmamaktadır (Taşkaya, 2015, 26, 44, 174).

H.1308/M.1891 tarihli Aydın Vilayeti Salnamesine göre Karaman karyesi Köyceğiz kazası içerisinde görülmektedir. Köyün nüfusu 1540'tır. Emakini²⁰ ise 300'dür (Cavid, 2010, 465-466). Sofular karyesi nüfus 54, emakin ise 12'dir. Tahtacı (Tahtalı) karyesi nüfus 258, emakin 52'dir. Belevi karyesi nüfusu 1059, emakin ise 210, Kulak karyesi nüfus 238, emakin 48, Kalınkoz karyesi nüfus 314, emakin 62, Değne (Deyne) karyesi (Kirazlıyayla) nüfus 796, emakin 180'dir (cavid, 2010, 465-466). Kabaklı nüfus 241, emakin 50, Gürleyik nüfus 189, emakin 36, Kızılkaya (Kızılyaka) nüfus 516, emakin 110, Gür nüfus 157, emakin 32, Emecik nüfus 293, emakin 58'dir (Cavid, 2010, 465-466). 1830'dan 1891 yılına kadarki süreç incelendiğinde genelde büyük olan köyler hemen hemen aynıdır. Yine sosyal ve ekonomik açıdan en fazla gelişmiş olan yerler buralardır (Tablo 3).

1914 ve 1915 yıllarındaki nüfus durumuna baktığımızda büyük köylerin Karaman, Belevi, Deyne, Kızılyaka (Kızılkaya), Kalınkoz, Kolak, Kabaklı, Tahtalı, Gürleyik gibi köyler olduğunu görmekteyiz. 1928 yılında ise Karaman nahiyesine Kabaklık, Belevi, Gür, Kalınkoz, Deyne, Kolak, Sofular, Çöymen, Karaçalı, Söğüt ve Şerler köyleri kayıtlıdır (Kütükoğlu, 2010, 32; Taşkaya, 2015, 20; Tablo 3-4). 1970 yılında ise Çameli ilçesinin köy sayısı artmıştır. Akpınar (Kabaklar), Arıkaya (Arimezrası), Ayvacık, Belevi, Bıçakçı, Cevizli (Yakubiye), Cumaalanı, Çamlıbel, Elmalı (Yusufiye), Emecik, Gökçeyaka (Masit), Gürsu), İmamalar, Kalaklar, Kalınkoz, Karabayır, Kınıkyeri, Kızılyaka, Kirazlıyayla (Deyne), Kocaova, Kolak, Sarıkavak, Sofular, Tahtalı (Girenistahtalı) ve Yaylapınar (Hortma) köyleri vardır (Türkiye Mülki İdare Bölümleri ve Bunlara Bağlı Köyler Belediyeler, 1971, 276; Tablo 4). 2021 tarihinde Çameli ilçesinin 14 köyü veya mahallesi vardır. Toplam ilçe nüfusu 17.749 kişidir. Yeni, Kalınkoz, Elmalı, Kirazlıyayla bin nüfustan fazla kişiyi barındırmaktadır. En az nüfusu barındıran mahalleler ise Gürsu ve Emecik mahalleleridir. Diğerleri orta büyüklükte mahallelerdir (Tablo 4)²¹.

Tablo 3: 1830²², 1836²³, 1891²⁴, I. Dünya Savaşı Öncesi (1914) ve 24 Eylül 1915 Yılında²⁵ Köyceğiz'de Olan Günümüzde ise Çameli'nde Kalan Köylerde Nüfus.

Köy İsimleri	1830 Hane	1830 Hanedeki Erkek Nüfus	1830 Toplam Nüfus	1836 Hane	1836 Toplam Erkek Sayısı	1836 Kadın Erkek Eşitliğinde Nüfus	1891 Nüfus ve Emâkin	1914 İslam Nüfus	1915 İslam Nüfus

²⁰ Emâkin: Mekân, yerler, mevkiiler. Salnamede hane anlamında kullanılmış olmalıdır. Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, II, Ötüken, İstanbul, 2007, s.1427.

²¹ <https://www.nufusune.com/cameli-ilce-nufusu-denizli>.

²² Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, s.263-265.

²³ Taşkaya, *Menteşe Sancağı'na Bağlı Köyceğiz Kaza'sı 1836-1844 Nüfus ve Ekonomi Yapısı*, s.26, 44.

²⁴ Cavid, *Aydın Vilayet-i Salnamesi R. 1307/H. 1308*, s.465-466.

²⁵ Serdal Soyluer'in *Menteşe Sancağı nüfusu ile ilgili yaptığı tablodan faydalanılarak bu veriler ortaya çıkarılmıştır*. Soyluer, "XX. Yüzyılın Başlarında *Menteşe Sancağı'nın İdari ve Nüfus Yapısı*", *CTTAD*, V/13, 2006 Güz, S.112-132.

Karaman	208	448	896	218	457	914	1540-300	2321	2447
Kabaklı (Kabaklar)	23	64	128	30	72	144	241-50	349	378
Sofular	20	47	94	15	33	66	54-12	120	122
Kulak (Kolak)	60	129	258	49	88	176	238-48	345	347
Kalınkoz	26	71	142	33	72	144	314-62	556	560
Deyne	63	149	298	69	140	280	796-180	1226	1266
Gürleyk (Gürlek)	13	29	58	17	34	68	189-36	320	327
Belevi	103	230	460	118	237	474	1059-210*	1570	1617
Tahtalı (Tahtacı)	40	83	166	39	85	170	258-52	312	340
Kızılkaya (Kızılyaka) (Dalaman)	62	162	324	-	-	-	516-110	823	835
Gür (Dalaman)	11	28	56	-	-	-	157-32	81	83
Emecik	-	-	-	-	-	-	293-58	297	296

*İlk rakam nüfusu ikinci rakam ise emakini göstermektedir.

Tablo 4: 1928, 1970 ve 2021 Tarihlerindeki Çameli'ndeki Köy veya Mahalleler.

1928'de Karaman Nahiyesi Köyleri ²⁶	1970'de Çameli İlçesi Köyleri ²⁷	2021'de Çameli İlçesi Mahalleleri ve Nüfusu ²⁸
Kabaklar	Akpınar (Kabaklar)	Akpınar-Nüfus 432
-	Arıkaya (Arımezrası)	Arıkaya-Nüfus 585
-	Ayvacak	-
Belevi	Belevi	Belevi-Nüfus 582
-	Bıçakçı	-
-	Cevizli (Yakubiye)	Cevizli-Nüfus 703
-	Cumaalanı	Cumaalanı-Nüfus 637
-	Çamlıbel	-
-	Elmalı (Yusufoğlu)	Elmalı-Nüfus 1285
-	Emecik	-
-	Gökçeyaka (Masit)	Gökçeyaka-Nüfus 723
Gür	Gürsu	-
-	İmamlar	İmamlar-Nüfus 548
-	Kalaklar	-
Kalınkoz	Kalınkoz	Kalınkoz-Nüfus 1353
-	Karabayır	Karabayır-Nüfus 683
-	Kımkıyeri	-
-	Kızılyaka	Kızılyaka-Nüfus 420
Deyne	Kirazlıyayla (Deyne-Değne)	Kirazlıyayla-Nüfus 1212
-	Kocaova	-
Kulak	Kolak	Kolak-Nüfus 749
-	Sarıkavak	-
Sofular	Sofular	-
-	Tahtalı (Girenistahtalı)	-
-	Yaylapınar (Hortma)	Yaylapınar-Nüfus 643
-	-	-
Çöymen	-	-
Karaçalı	-	-

²⁶ Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, s.32; Taşkaya, *Menteşe Sancağı'na Bağlı Köyçeğiz Kaza'sı 1836-1844 Nüfus ve Ekonomi Yapısı*, s.20.

²⁷ *Türkiye Mülki İdare Bölgeleri ve Bunlara Bağlı Köyler Belediyeler*, s.276.

²⁸ <https://www.nufusune.com/cameli-ilce-nufusu-denizli>.

Söğüt	-	-
Şerler	-	-
-	-	Yeni-Nüfus 2229
-	-	Güzelyurt-Nüfus 742
-	-	Yunuspinarı-Nüfus 711
-	-	Taşçılar-Nüfus 437

*İlk rakam nüfusu ikinci rakam ise emakini göstermektedir.

1928 yılında Karaman nahiyesi Köyceğiz kazasına bağlıdır.

Günümüzdeki Çameli ve çevresindeki köy ve yerleşimlerde XV. ve XVI. asırdaki vakıf defterlerinde bizim tespit edebildiğimiz kadar vakıf görülmemektedir. Çünkü bu dönemde tam anlamıyla yerleşme meydana gelmemiştir. Günümüzdeki birçok köy bulunmamaktadır. Bölgede Yörükler ve yayla kültürü daha etkilidir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ise Köyceğiz kazasında 14 medrese vardır. Bunların en büyükleri ise daha önce Köyceğiz kazasına bağlıken sonra Acıpayam kazasına ilhak edilen Karaman nahiyesi dâhilindedir. Karaman nahiyesinin Kalınkoz köyünde mevcut medrese on beş odalıdır. Emecik mahallesindeki on üç, Kızılkaya mahallesindeki sekiz ve Belevi'nin İmamlar mahallesindeki de on iki odalıdır (Özata, 2004, 118). Belirli bir tarihten sonra yerleşme ve sosyo-kültürel yapılar çoğalmıştır. Klasik dönemin en önemli sanayi ve ticari faaliyetleri değirmenler ve pazarın kurulmasıdır. Bölge değirmen konusunda şanslı yerlerdendir. Genel anlamda tarım ve hayvancılık hâkimdir. Bunun yanı sıra sanayi ürünü olarak pamuk, susam, keten, üzüm, çeltik gibi ürünler yetiştirilmektedir. Ancak XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılda Köyceğiz kazasının birçok köyünde krom başta olmak üzere manganez gibi madenler de çıkarılmaktadır. Yani gelir kalemleri içerisinde madencilik de girdiğini görmekteyiz (Taşkaya, 2015). 1927-1928 Devlet Salnamesine göre Karaman nahiyesinin birçok köyünde krom madeninin çıkarıldığı görülmektedir (Özata, 2004, 194). 1895-1896 tarihinde Karaman köyünün Mergir veya Meyker mevkiinde her hafta herkese açık pazar kurulmaktadır (Özata, 2004, 201). Kısaca günümüzde Çameli'nin birinci derecede geçim kaynağı tarımdır. Bundan sonra hayvancılık, su ve su ürünleri ve turizm gelmektedir. Turizm son yıllarda ilçede gelişmektedir (Yıldırım, 2006, 331-336).

Sonuç

Günümüzde Denizli iline bağlı olan Çameli ilçesinin tarihi geçmişi hakkında bilgi vermeye çalıştık. Buranın tarihini XV. yüzyıldan 2021 tarihine kadar getirmeye gayret ettik. XV. ve XVI. yüzyıldaki siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik durumunu tapu tahrir, yaya ve müselleme, vakıf defterleri gibi defterleri kullanmak suretiyle ortaya koyduk. Günümüz Çameli sınırları Türk hâkimiyeti döneminde Selçuklu, Menteşe Beyliği ve Osmanlı egemenliğinde kalmıştır. Osmanlı idari yapılanmasında Menteşe Sancağına dâhil olduğu görülmüştür. Bu sancağın da Meğri, Pınaz ve Köyceğiz nahiye ve kazalarında köylerinin dağıldığını görüyoruz. Özellikle köylerinin çoğu Köyceğiz kazasında kalmaktadır. Günümüzde Çameli ilçesi sınırları içerisinde olan Kolak, Emecik, Sofular, Taşçı gibi köylerin Yörüklerin yerleşmesiyle meydana geldiğini ve XVI. asırda Peçin, Muğla, Köyceğiz ve Meğri gibi kazalarda yaşadıklarını görüyoruz. Bu bağlamda ilçenin tarihini ortaya çıkarırken büyük zorluklarla karşılaştık. Arşiv belgelerini ve defterleri incelerken daha geniş perspektiften konuya bakmaya çalıştık. Bazı yerleşim yerleri ve konar-göçer gruplar gözümüzden kaçmış olabilir. Mümkün mertebe XV. ve XVI. yüzyıl tarihini tahrir defterlerinden ortaya çıkarmaya gayret ettik. Günümüzdeki Çameli ilçesinde olan veya daha önce Karaman nahiyesi olarak isimlendirilen ve Köyceğiz'e bağlı olan yerlerin Denizli ilinin Acıpayam ilçesine bağlanması 1931 yılında

gerçekleşmiştir. Daha sonra Çameli 1953 yılında ilçe yapılmıştır. İlçenin köy ve mahalle sayısı da gittikçe artmıştır. XV. ve XVI. asırda Karaman “*Karye-i Çiftlik-i Karaman*” şeklinde Meğri kazasında geçmektedir. Nüfus bulunmamaktadır. Bu dönemde Sarukavak, Deyne (hem Pırnaz hem de Köyceğiz kazasında kayıtlı Deyne vardır), Mergir nam-ı diğer Akpınar, Hortma, Tir-i Taşçı, Tir-i Taşkayı, Emecik, Esken n.d. Kızılyaka, Tir-i Sofular ve Tir-i Kolak gibi köy ve cemaatler vardır. Deyne, Hortma, Kızılyaka nüfusu fazla olan yerlerdir. Akpınar, Sarukavak az nüfusa sahip olan köylerdir. Nüfusu az olan köylerdeki çiftlikler genelde dışarıdan ekilmektedir. Taşkayı, Emecik, Sofular gibi Yörük grupları ise çok fazla nüfusa sahip konar-göçerlerdir. Taşçı ve Kolaklar isimli Yörük grupları ise daha küçük cemaatlerdir. Bunların yerleşmesiyle Taşçı, Sofular, Kolaklar ve Emecik köyleri meydana gelmiştir. XV. ve XVI. yüzyıllarda olan köylerde tarım ve hayvancılığın yoğun olduğu görülmüştür. Özellikle bazı köylerde değirmen bulunmaktadır. Hortma, Değne-Deyne, Sarukavak, Mergir nam-ı diğer Akpınar ve Kızılyaka köylerinde çok sayıda değirmen vardır. Yine Hortma köyü merkezinde pazar yeri olup bundan vergi alınmaktadır. Köylerin çoğunda arıcılık vardır. Bazı köylerde pamuk, keten, çeltik, susam gibi sanayi ürünlerinin yetiştirilmesi önemlidir. Fakat esas geçim kaynağı günümüzde de olduğu gibi tarım ve hayvancılıktır. Özellikle buğday ve arpa ekimi önemlidir. XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılda Köyceğiz kazasının birçok köyünde krom başta olmak üzere manganez gibi madenler de çıkarılmaya başlanmıştır. Yani gelir kalemleri içerisinde madencilik de girdiğini görmekteyiz.

1830 yılında günümüzdeki Çameli ilçesi sınırı içerisinde olduğunu düşündüğümüz birçok köy vardır. Bu köyler içerisinde Karaman, Belevi, Kızılkaya, Deyne ve Kolak nüfus yönünden büyük köylerdir. 1836 yılında da hemen hemen büyük ve önemli yerleşim yerleri bu köylerdir. 1891 yılında en büyük köy Karaman’dır. Belevi, Deyne, Kızılkaya, Kalınkoz, Kabaklı gibi köyler ise diğer büyük köyleri meydana getirmektedir. 1830’dan 1891 yılına kadarki süreç incelendiğinde genelde büyük olan köyler hemen hemen aynıdır. Yine sosyal ve ekonomik açıdan en fazla gelişmiş olan yerler buralardır. 1914 ve 1915 yıllarındaki nüfus durumuna baktığımızda büyük köylerin Karaman, Belevi, Deyne, Kızılyaka (Kızılkaya), Kalınkoz, Kolak, Kabaklı, Tahtalı, Gürleyik gibi köyler olduğunu görmekteyiz. 1928 yılında ise Karaman nahiyesine Kabaklar, Belevi, Gür, Kalınkoz, Deyne, Kolak, Sofular, Çöymen, Karaçalı, Söğüt ve Şerler köyleri kayıtlıdır. 1970 yılında ise Çameli ilçesinin köy sayısı artmıştır. Akpınar (Kabaklar), Arıkaya (Arimezrası), Ayvacık, Belevi, Bıçakçı, Cevizli (Yakubiye), Cumaalanı, Çamlıbel, Elmalı (Yusufiye), Emecik, Gökçeyaka (Masit), Gürsu), İmamlar, Kalaklar, Kalınkoz, Karabayır, Kımkyeri, Kızılyaka, Kirazlıyayla (Deyne), Kocaova, Kolak, Sarıkavak, Sofular, Tahtalı (Girenistahtalı) ve Yaylapınar (Hortma) köyleri vardır. 2021 tarihinde Çameli ilçesinin 14 köyü veya mahallesi vardır. Toplam ilçe nüfusu 17.749 kişidir. Yeni, Kalınkoz, Elmalı, Kirazlıyayla bin nüfustan fazla kişiyi barındırmaktadır.

Kaynaklar

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) , Tapu Tahrir Defteri (TT) 39; TT 47; TT 61; TT 166; TT 337; TT 338; TT 360; TT 573.

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi (TKGMA), Tapu Tahrir Defteri (TT) 110; TT 569.

166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri: 937/1530, Ankara, 1995.

Akdağ, M. (1995) Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi, II, Cem Yayınları, İstanbul.

Aksoy, E. (2001) Yörük ve Türkmenlerin Sosyo-Kültürel Yapısı (Kırıkkale Karakeçili Aşireti Örneği). Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Barkan, Ö. (1943) Osmanlı İmparatorluğu'nda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları: Kanunlar, I, İstanbul.

Baykara, T. (1969) Denizli Tarihi İkinci Kısım 1070-1429, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

Baykara Taşkaya, A. (2015) Menteşe Sacağı'na Bağlı Köyceğiz Kaza'sı 1836-1844 Nüfus ve Ekonomi Yapısı.

Cavid, İ. (2010) Aydın Vilayet-i Salnamesi R. 1307/H. 1308, TTK, Ankara.

Çağatay, N. (1947) Osmanlı İmparatorluğunda Re'âyâdan Alınan Vergi ve Resimler. DTCFD, V, sy.5, s.483-511.

Çağbayır, Y. (2007) Ötüken Türkçe Sözlük, II, Ötüken, İstanbul.

Devellioğlu, F. (2007) Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

Emecen, F. (1992) Bennak, DİA, V, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, s.458-459.

Emecen, F. (2005) İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, İstanbul.

Eyliyâ Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî. (2011) Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, Haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-Robert Dankoff, c.2, 9 Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Gökbilgin, M. T. (1997) Nahiye, İA, IX, Eskişehir, s.37-39.

Göyünç, N. (1991) XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, TTK, Ankara.

Özata, M. (2004) Köyceğiz Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yapısı (1923-1960). Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Muğla.

İnalcık, H. (1959) Osmanlılar'da Ra'ıyyet Rüsûmu, Belleten, XXIII, s.575-610.

Karaca, B. (2008) 1522–1532 Tarihlerinde Menteşe Bölgesi Yörükleri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt 18, Sayı 2, Elazığ, s.403-440.

Karaca, B. (2013) XVI. Yüzyılda Meğri (Fethiye) Kazası, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 30, Isparta, s.13-54.

Karakaya, E. (2004) Menteşeoğulları Mimarı, DİA, c.29, Ankara, s.153-156.

Keskin ve Bozyer (2021) Köyceğiz’de Yavaş Değişmenin Sosyolojik Analizi, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 10, Sayı 28, s.175-201.

Kütükoğlu, M. S. (2010) Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı), TTK, Ankara.

Kütükoğlu, M. S. (2002) XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı, Seçil Ofset, İstanbul.

Merçil, E. (2004) Menteşeoğulları, DİA, c.29, Ankara, s.152-153.

Mete, Z. (2004a) Menteşe, TDVİA, c.29, Ankara, s.150-152.

Mete, M. (2004b) XV. ve XVI. Yüzyıllarda Muğla ve Yöresi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.

Olgun ve Draşan. (2005) Farsça-Türkçe Sözlük, Ankara.

Pakalın, M.Z. (1983) Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I, MEB, İstanbul.

Uykucu, E. (1983) İlçeleriyle Birlikte Muğla Tarihi (Coğrafya ve Sosyal Yapı), İstanbul.

Uysal, M.A. (1999) Cumhuriyet Döneminde Denizli Kazası. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Uzunçarşılı, İ.H. (1984) Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, TTK, Ankara.

Ünal, M.A. (1992) XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı İdari Yapısı, Osmanlı Araştırmaları, XII, İstanbul, s.367-390.

Ünal, M.A. (2011) Osmanlı Tarih Sözlüğü, Paradigma Yayıncılık, İstanbul.

Sakin, O. (2006) Anadolu’da Türkmenler ve Yörükler, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.

Soyluer, S. (2006) XX. Yüzyılın Başlarında Menteşe Sancağı’nın İdari ve Nüfus Yapısı, CTTAD, V/13, s.109-135.

Sümer, F. (1992) Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boyteşkilatı-Destanları, İstanbul.

Türkiye Mülki İdare Bölümleri ve Bunlara Bağlı Köyler Belediyeler, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1971.

Wittek, P. (1986) MenteŖe Beyliği 13–15 İnci Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik, ev. O. Ŗ. Gökay, TTK.

Yiğit ve Karayumak, (2012) MenteŖe Beylięinden Türkiye Cumhuriyeti'ne Belgelerle Fethiye, ArkadaŖ Basım, Fethiye Belediyesi.

Yıldırım, N. (2006) Çameli İlçesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Potansiyeli, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, c.16, sayı 2, s.315-340.

Yıldırım, N. (2007) Toplum Yapısı İtibarıyla Çameli İlçesinin zellikleri, Bilig, Kış, sayı 40, s.169-194.

<https://www.nufusune.com/cameli-ilce-nufusu-denizli>.

Ekler Tablo 1: 1485 Yılında (BOA, TT 39'a Göre) Günümüzdeki Çameli İlçesine Tekabül Eden Yerde Olduğunu Düşündüğümüz Köyler ile Yörüklerin Hâsılı

No	Köy İsmi	Nahiyesi	Hâsıl	Hinta-müd	Hinta-Hâsıl	Şair-müd	Şair-Hâsıl	Dıhn-müd	Dıhn-Hâsıl	Harac-1 bağ	Simsim-Hâsıl	Ö. Penbe	Penbe ve Ketem	Mercimek	R.Otlak-1 kovan	Bostan ve piyaz	Asiyab-bab	Asiyab-Hâsıl	Tapu-yı zemin	R. Korum	R. Zemin-i hariç	Ark-1 çeltik-müd	Ark-1 çeltik-Hâsıl	Harıçten ekilen çiftlik-adet
1	K.Sarukavak	Pınaz	5077	26	800	24	480	30	600		80		150	60	50	50	2	75	200		300	42	2100	15
2	Ç. Karaman	Meğri	1840	18	900	13	400	10	400	10		100								30				
3	K. Değne	Pınaz	5145																					
4	K. Mergir	Pınaz	-																					
5	K. Kayı	N. Kayı	-																					
6	T. Taşkayı	N. Kayı	22023																					

Not: Sarukavak köyünde simsim (susam) 1 müd hâsıl olmaktadır. Burada öşür miktarı verilmiştir. Bu rakamların "10" ile çarpılmasıyla toplam üretim elde edilecektir.

Ekler Tablo 2: 1500-1501 Yılında (BOA, TT 47'ye Göre) Günümüzdeki Çameli İlçesine Tekabül Eden Yerde Olduğunu Düşündüğümüz Köyler ile Yörüklerin Hâsılı

Köy İsmi	Nahiyesi	Hâsıl	Hımta-müd	Hımta-hâsıl	Şair-müd	Şair-hâsıl	Dıhn-müd	Dıhn-hâsıl	Ö. Penbe	Ö. Bakla hâsıl	H. Bağ ve kırtüm	Ö. Kovan	Bostan, piyaz, meyve	Bac-1 ganem	R. Zemin ve tapu	R. Otlak, çayır ve kuru	Cürm. abd-1 abık, yuva, aruş	Asiyab-bab	Asiyab-hâsıl	Asiyab-battal	R. Nim.çift, bennak, kara	Dışarıdan ekilen çiftlik-adet	Hâsıl an bazar-1 merkez	Ark-1 çeltik	R. Zemin-i hariç
K. Değne	Pırnaz	5145	58	2320	15	250	28	840					130		400	55	80	5	100	2	705	12			
K. Hortma	Köyceğiz	11711	145	4200	28	660	12	360			20	60		500		760	315	15	115	1	1076	5	750	2200	300
K. Değne	Köyceğiz	13192	85	2400	45	900	20	600	450	120	150	200	20	2000	100		1000	9	270		4612	5			150
C.Emecik*	Muğla	8633										1000		4500			600				2533				
T. Taşçı	Köyceğiz																								

Not: * Emecik cemaatine Emirhanlu cemaati de dâhildir. Tablodaki hâsıl haricinde Hortma köyünün merkezinde pazar kurulmaktadır. Değne köyünden 190 akçe öşr-i ceviz alınmaktadır. Hortma köyünden 300 akçe resm-i zemin alınmaktadır. Pırnaz'daki Değne köyünde 60 akçe resm-i ağnam alınmaktadır. Köyceğiz'deki Değne köyünde 4 müd öşr-i bakla hâsıl olmaktadır. Bu rakamların "10" ile çarpılmasıyla toplam üretim elde edilecektir.

Ekler Tablo 3: 1517 Yılında (BOA, TT 61'e Göre) Günümüzdeki Çameli İlçesine Tekabül Eden Yerde Olduğunu Düşündüğümüz Köyler ile Yörüklerin Hâsılı

Köy İsmi	Nahiyesi	Hâsıl	Hımta-müd	Hımta-Hâsıl	Şair-müd	Şair-Hâsıl	Dıln-müd	Dıln-Hâsıl	Ö. Penbe	H. Bağ, r. Bağat	R. Kivare	Bostan, meyve, harnup	R. Ganem, ağnam	R. Tapu-yı Zemin	R. Koru ve çayır	R. Zemin hariç	Cürm, abd-ı abık ve yuva	Asiyab-bab	Asiyab-Hâsıl	R. Nim,çift, bennak, kara	Dışarıdan ekilen çiftlik-adet	Deştbanı	R. Zemin
K.Değne	Köyceğiz	13327	58	2784	23	828	17	612	1300	20	160	51	1700	500			1000	5	160	3942		135	145
K.Değne	Pınaz	6102	65	3120	11	414	9	324			23	53	12	401	100		702	9	120	702	12	265	400
K.Hortma	Köyceğiz	9886	116	5562	4	144	2	288			25		500	272	600		388	5	75	846	5	6	380
K.Sarukavak	Pınaz	2109	18	864	10	360	4	144		30	50	10		250			30		60	81	15		150
K.Ç.Karaman	Meğri	1940	6	480	7	350	9	450	20	15	25			200	200	200							
C.Emecik*	Muğla	9032									919		4600				1199			2314			
T.Taşkayı**	Köyceğiz	25649																					

Not: Tablodakilerden farklı olarak Sarukavak köyünde 1 müd mercimek hâsıl olmakta ve 40 akçe vergi alınmaktadır.

Yine bu köyde 40 akçe ketenden hâsıl olmaktadır. Hortma köyünün merkezinde olan pazardan 700 akçe hâsıl alınmaktadır.

* Emecik Cemaati Emirhanlu cemaati ile beraber verilmiştir. ** Taşkayı Cemaati Kayı ile beraber verilmiştir.

Bu rakamların "10" ile çarpılmasıyla toplam üretim elde edilecektir.

Ekler Tablo 4: 1563 Yılında (BOA, TT 337'ye Göre) Günümüzdeki Çameli İlçesine Tekabül Eden Yerde Olduğunu Düşündüğümüz Köyler ile Yörüklerin Hâsılı

Köy İsmi	Nahiyesi	Hâsıl	Humta-müd	Humta-Hâsıl	Şair-müd	Şair-Hâsıl	Dıhn-müd	Dıhn-Hâsıl	Ö. Penbe	Bakla	Ö. Bağ	Eşcar-ı ceviz, bağçe	R. Kıvare	Bostan, piyaz	Ö. Çeltik	Ö. Meyve, harnup	R. Ganem	R. Tapu-yı Zemin	R. Koru, otlak, çayır	Cürm, abd-ı abık ve yuva	Asiyab-bab	Asiyab-Hâsıl	R. Nim, çift, bennak, kara	Hariçten ekilen çiftlik-adet	Deştbanı	R. Zemin
K. Ç. Karaman	Meğri	5006	23	2760	8	640	12	960	24		15		25					162	200						20	
K. Değne	Pımaz	12000	73	7300	20	1200	5	400					25	55			100	514	100	200	11	195	736	20	275	500
K. Mergir n.d. Akpınar	Pımaz	8600	60	6600	7	560	2,5	200					20	20				100	1400	64	3	60	231	7	25	200
K. Sarukavak	Pımaz	7000	40	4000	10	800	12	960			30		50			10		500		57	1	60	53	15	50	150
K. İnlüce ve Kızılyaka	Pımaz	7007	45	4500	10	800	10	800		50			100					250			2	60		15	47	200
K. Esken n.d. Kızılyaka*	Köyceğiz	22999	122	12200	17	1360	31	2470	100	30	400	150	55	35	2000		750	500	55	300	3	180	1747		100	400
K. Hortma	Köyceğiz	23200	117	11700	35	2800	31	2480		1060	200	40	151	40	300	100	550	520	600	210	13	385	792	10	112	1000
K. Değne	Köyceğiz	19000	67	6700	22	1760	30	2400	1300		57		100	35		30	1500	500		570	7	210	3618		70	

Not: *Bu köyün nısfı (yarısıdır). K. Mergir n.d. Akpınar'da 2 bab harap asiyab (değirmen) vardır. K. İnlüce ve Kızılyaka'da 3 bab harap değirmen vardır.

Esken n.d. Kızılyaka'da 20 müd çeltik ekilmektedir. Mergir'de 20 akçe, Esken'de 110 akçe burçak ve alaftan hâsıl olmaktadır. Sarukavak'ta 40, Esken'de 22 akçe mercimekten hâsıl olmaktadır. Sarukavak'ta 40, İnlüce ve Kızılyaka köylerinde keten yetiştirilmektedir. Hortma köyündeki bakla 5 müd Hâsıl olmaktadır.

Sarukavak'tan 40, İnlüce ve Kızılyaka'dan 200 akçe keten hâsılı alınmaktadır. Hortma köyünde 60 akçe aşıyan-ı şahinden hâsıl alınmaktadır. Yine Hortma köyünde 100 akçe resm-i kışlak-ı hariç reaya vergisi alınmaktadır. Karye-i çiftlik-i Karaman'dan 200, Değne'den ise 150 akçe resm-i zemin-i hariç vergisi alınmaktadır.

Bu rakamların "10" ile çarpılmasıyla toplam üretim elde edilecektir.

Youtube Link: <https://www.youtube.com/watch?v=6VSD7PEWD1s>